

Bryndís Zoëga
Guðný Zoëga

Fornleifaskráning vegna umhverfismats snjóflóðavarna á Seyðisfirði

Byggðasafn Skagfirðinga
Rannsóknaskýrslur
2019/218

Forsíðumynd: Horft til norðurs yfir Seyðisfjarðarbæ. Til vinstri má heimatún Fjarðar sem liggur innan framkvæmdasvæðis vegna snjóflóðavarnanna.

Efnisyfirlit

Inngangur	1
Tilgangur fornleifaskráningar	2
Aðferðarfræði	3
Söguágrip	4
Fornleifaskráning	6
Herminjar og aðrar minjar sem ekki eru aldursfriðaðar	26
Hús sem skemmdust eða hurfu í snjóflóði 1885	36
Samantekt	42
Minjagildi, hættumat og tillögur að mótvægisáðgerðum	43
Niðurlag.....	46
Heimildaskrá	47

Inngangur

Fornleifadeild Byggðasafns Skagfirðinga tók að sér fornleifaskráningu vegna mats á umhverfisáhrifum framkvæmda við snjóflóðavarnamannvirki Seyðisfirði. Framkvæmdasvæðið er ofan byggðar í Bakkahverfi, í Firði og á Öldunni. Fyrirhugað er að byggja þrjá varnargarða: Bakkagarð, Fjarðargarð og Öldugarð.¹

Skráningarsvæðið er sýnt á korti 1 og nær yfir framkvæmdasvæði vegna byggingar garðanna þriggja auk efnistökusvæðis (Skaganámu) og vegstæðis sem tengir framkvæmdasvæðið og efnistökusvæðið. Skráningarsvæðið er ofan bæjar, vestan Fjarðarár og teygir sig frá höfninni og nokkuð suður fyrir byggðina.

Árið 1998 gerði Guðmundur Ólafsson fornleifafræðingur frumrannsókn á minjum á þessu svæði og tók þá könnunarskurði í nokkurn fjölda minja og skráði hluta þeirra minja sem eru innan framkvæmdasvæðis.² Í eftirfarandi skýrslu er vitnað í niðurstöður Guðmundar þar sem við á. Árið 2009 var unnin fornleifaskráning vegna aðalskipulags Seyðisfjarðarkaupstaðar 2009-2029 en hún nær aðeins að mjög litlu leyti til væntanlegs framkvæmdasvæðis.³

Vettvangsskráning fór fram þann 20. júní 2019 og var unnin af Bryndísi Zoëga, landfræðingi og Guðnýju Zoëga, fornleifafræðingi en þær sáu einnig um skýrslu og kortagerð.

Verkefnisnúmer Minjastofnunar er 2048.

Heimildamaður var Jóhann Sveinbjörnsson og fær hann góðar þakkir fyrir.

¹ Sjá frummatsskýrslu Eflu verkfræðistofu um Snjóflóðavarnir á Seyðisfirði, bls. 5.

² Sjá skýrslu Guðmundar Ólafssonar frá 1987.

³ Sjá skýrslu Bjarka Borgþórssonar og Ólafs Arnar Péturssonar frá 2009.

Tilgangur fornleifaskráningar

Fornleifaskráning er forsenda þess að hægt sé að gera heildstætt mat á minjum og minjagildi og er undirstaða allrar minjavörslu og áætlunar um varðveislu og kynningu minja. Með markvissri heildarskráningu skapast grundvöllur til að fylgjast með minjastöðum, hvort þeir séu í hættu vegna skipulagsgerðar eða annarra framkvæmda og hvort náttúrulegar aðstæður geti spilt þeim á einhvern hátt.

Allar fornleifar eldri en 100 ára falla undir ákvæði Menningarminjalaga nr. 80 frá 29. júní 2012.⁴ Fornleifar teljast, samkvæmt 3. gr. laganna „hvers kyns mannvistarleifar, á landi, í jörðu, í jökli, sjó eða vatni, sem menn hafa gert eða mannaverk eru á og eru 100 ára og eldri [...]“

Um skráningu vegna skipulags og undirbúnings framkvæmda segir í 16. gr.: „Skráning fornleifa, húsa og mannvirkja skal fara fram áður en gengið er frá aðalskipulagi eða deiliskipulagi. Áður en deiliskipulag er afgreitt eða leyfi til framkvæmda eða rannsókna er gefið út skal skráning ætíð fara fram á vettvangi. [...] Sá sem ber ábyrgð á skipulagsgerð í samræmi við skipulagslög skal standa straum af kostnaði við skráninguna. Ríkissjóður skal þó bera kostnað af fornleifaskráningu sem fram fer innan þjóðlendu nema um annað hafi verið samið. Skulu skipulagsyfirvöld hafa samráð við Minjastofnun Íslands um tilhögun skráningar eða endurskoðun á fyrri fornleifa-, húsa- og mannvirkjaskrár með hliðsjón af fyrirhuguðum breytingum á skipulagi [...]

Í 24 gr. segir: „Ef fornminjar sem áður voru ókunnar finnast við framkvæmd verks skal sá sem fyrir því stendur stöðva framkvæmd án tafar. Skal Minjastofnun Íslands láta framkvæma vettvangskönnun umsvifalaust svo skera megir um eðli og umfang fundarins. Stofnuninni er skylt að ákveða svo fljótt sem auðið er hvort verki megir fram halda og með hvaða skilmálum. Óheimilt er að halda framkvæmdum áfram nema með skriflegu leyfi Minjastofnunar Íslands.“ Þetta á að sjálfsögðu bæði við um minjar sem ekki eru sýnilegar á yfirborði en koma í ljós við jarðrask sem og minjar sem kunna að finnast eftir að fornleifaskráningu lýkur og skráningaraðilum hefur af einhverjum sökum yfirsétt.

⁴ Lögin má í heild skoða á vefsíðu Alþingis: <https://www.althingi.is/lagas/nuna/2012080.html>

Aðferðarfræði

Í undirbúningi að vettvangsskráningu fornleifa er farið í gegnum ritheimildir svo sem fornbréfasafn, örnefnaskrár, jarðabækur og byggðasögurit auk þess sem talað er við staðkunnuga þar sem það er mögulegt. Vettvangsferðir felast í því að svæði eru gengin og minjar leitaðar uppi, þeim lýst og þær mældar upp og ljósmyndaðar. Þar sem mögulegt er eru loftmyndir notaðar til að greina minjar eða svæði þar sem líklegt er að minjar finnist.

Í skýrslunni fá allar staðsettar fornleifar nafn jarðarinnar sem þær tilheyra, auk sameiginlegs verkefnanúmers sem Minjastofnun Íslands úthlutar og hlaupandi númer. Til dæmis fær bæjarhóll Fjarðar raðnúmerið 1 og framan við það er sett verkefnisnúmer Minjastofnunar [2048-1]. Númerið er notað þegar vísað er til fornleifa í texta og á kortum.

Reynt er að leggja mat á um hvaða tegund minja er að ræða, þ.e. híbýli manna, sjóhús o.s.frv., hversu vel þær eru varðveittar og í hve mikilli hættu þær eru af völdum utanaðkomandi áhrifa, s.s. jarðræktar eða landrofs. Ástand minja og hættumat er gefið upp eftir skráningarstöðlum Minjastofnunar Íslands sem finna má á vef stofnunarinnar: www.minjastofnun.is. Hættumat í þessu tilfelli miðast við mögulega hættu af völdum fyrirbyggjandi framkvæmda vegna byggingar snjóflóðavarnagarða í Seyðisfirði.

Í skýrslunni má finna yfirlit yfir minjar sem eru á framkvæmdasvæðinu og útmörkum þess. Minjar sem eru skammt utan svæðisins voru einnig mældar upp vegna nálægðar við það. Þær eru sýndar á korti (kort 3), aftast í skýrslu en eru ekki í fornleifaskránni. Aftast í kaflanum um fornleifaskráningu er gerð grein fyrir herminjum og öðrum minjum sem ekki eru aldursfriðaðar en teljast hafa menningarsögulegt gildi.

Minjarnar voru mældar upp á vettvangi með GPS tækjum sem gefa nákvæmni undir 1m í skekkju.

Yfirlitsmyndir er að finna aftast í skýrslunni, auk töflu þar sem allar helstu upplýsingar um einstakar minjar koma fram: Sérheiti ef um slíkt er að ræða, hlutverk, tegund, ástand, hættumat og hættuorsök, áætlaður aldur o.s.frv. Þá er staðsetning minja, þar sem hún er þekkt, gefin upp í töflunni í Ísnetshnitum (ISN93).

Söguágrip

Seyðisfjarðarkaupstaður stendur fyrir botni Seyðisfjarðar. Kaupstaðurinn byggðist í landi jarðarinnar Fjarðar í kringum aldamótin 1900. Árið 1904 eignaðist kaupstaðurinn helming af landi Fjarðar auk landa hjáleiganna Fjarðarsels og Odda.⁵ Fjörður hafði þá að stórum hluta verið í eigu Fjarðarselsbænda frá árinu 1846, þegar þeir keyptu allt nema sjálfan Fjarðarbæinn og land frá honum og inn að Skaga.⁶ Árið 1931 eignaðist kaupstaðurinn svo land Fjarðar að fullu.⁷

Seyðisfjarðar er fyrst getið í Landnámu þar sem segir: „Bjólfrur fóstbróðir Loðmundar nam Seyðisfjörð allan og bjó þar alla ævi; hann gaf Helgu dóttir sína Áni einum ramma, og fylgdi henni heiman öll en nyðri strönd Seyðisfjarðar til Vestdalsár. Ísólfrur hét sonur Bjólfrs, er þar bjó síðan og Seyðfirðingar eru frá komnir“. ⁸ Ekki kemur fram hvar Bjólfrur settist að, en almennt er talið að hann hafi búið í Firði.⁹ Fornleifarannsókn 1997 leiddi í ljós að byggð hefur verið í Firði allt frá landnámsöld fram á þá 20.¹⁰ Fjarðar en hinsvegar fyrst getið í jarðakaupabréfi frá 1522, þegar jörðin er seld sr. Jóni Markússyni í skiptum fyrir Eiríksstaði í Jökuldal.¹¹

Kirkja og kirkjugarður voru í Firði fram til 1600, en engar heimildir eru til um upphaf þeirra né stöðu.¹² Eina kirkjan sem getið er í kirknatali Páls Jónssonar frá um 1200 var á Dvergasteini og var hún þá höfuð kirkja sveitarinnar.¹³ Þó svo að kirkju sé ekki getið í Firði í elstu máldögum má ætla að þar hafi verið kirkja frá öndverðu, þó svo hún hafi ekki orðið að sóknarkirkju.

Fjörður var að fornu metin á 30 hundruð ásamt hjáleigunum Fjarðarseli og Odda, sem hvor um sig voru metnar á 4 hundruð.¹⁴ Jörðin gekk oft kaupum og sölum og löngum var þar fleirbýlt.¹⁵ Í elsta manntalinu frá 1703 eru 8 skráðir til heimilis í Firði og er jörðin þá tvíbýl og bjó hreppstjórinn á öðrum hluta jarðarinnar. Jörðin virðist jafnan hafa verið tví- eða þríbýl fram eftir 19. öldinni en þegar líður á öldina fjölgar húsunum á Fjarðartorfunni.¹⁶ Í Húsasögu Seyðisfjarðar kemur fram að auk torfbæjarins í Firði voru um aldamótin 1900 a.m.k. 4 aðrir

⁵ Sveitir og Jarðir, bls. 483.

⁶ Þóra Guðmundsdóttir, bls. 180.

⁷ Sveitir og jarðir, bls. 483.

⁸ Landnáma, bls. 308.

⁹ Sveitir og jarðir, bls. 483.

¹⁰ Guðmundur Ólafsson, bls. 17.

¹¹ Íslenskt fornbréfasafn X, bls. 73.

¹² Prestatal og prófasti I, útg. 2, bls. 20.

¹³ Byggðarsaga Seyðisfjarðar, bls. 127.

¹⁴ Jarðabók Johnsen, bls. 362 og Ný jarðabók, bls. 139.

¹⁵ Í bókinni Horft af bæjarbrún tekur Hjalti Þórsson saman ýmsar heimildir um eignarhald og byggðasögu Fjarðar.

¹⁶ Manntalsvefur Þjóðskjalasafns Íslands, skoðað 29.07.2019.

torfbær í landi Fjarðar: Gestsbær, Brekkubær, einn bær ónefndur og Jaðar, sem var efst í túninu. Búið var í gamla torfbænum í Firði til 1906 en þá byggðu hjónin Halldóra Björnsdóttir og Jón Jónsson timburhús, Jónshús, skammt frá gamla bænum.¹⁷

Á síðari hluta 19. aldar hafði myndast nokkur byggð ofan túns í Firði. Þann 18. febrúar 1885 féll mannskætt snjóflóð úr fjallinu Bjólfi yfir þessa byggð og allt niður að sjó. Alls fórust 24 og margir slösuðust auk þess sem að 16 hús skemmdust í flóðinu.¹⁸ Ellefu húsanna voru í Fjarðartúni. Leifar sumra húsanna eru enn sjáanlegar í brekkunum upp af bæjarstæðinu í Firði en þó eru veggir víða óglöggir þar sem hleðslugrjót mun hafa verið fjarlægt úr rústunum árið 1930 og notað í garðhleðslu umhverfis Lónið.¹⁹ Haraldur Guðmundsson frá Firði gerði uppdrátt eftir minni af þeim húsum sem að skemmdust í snjóflóðinu og skrifaði lýsingu á þeim.

Á stríðsárunum voru breski og bandaríski herinn með bækistöðvar á Seyðisfirði og eru fjölmargar minjar um veru þeirra í firðinum. Í bókinni Seyðfirskir hernámsþættir (bls. 43-45) er sagt frá æfingum og athöfnum hermanna í túni ofan og innan Fjarðar. Byrjað var á að reisa tjaldbúðir og byggja skála innan og ofan bæjarins auk þess sem umfangsmiklar skotæfingar fóru þar fram. Þessar bækistöðvar urðu ekki langlífar, en framkvæmdin mun þó hafa haft töluverðar skemmdir á túnnum í för með sér. Nokkrar menjar um viðveru hersins er að finna í Firði, byrgi, byssuhreiður o.fl.

Nú er gamla bæjarstæðið þar sem síðasti torfbærinn stóð að hluta horfið undir byggð en þó er enn óhreyfður hluti gamla bæjarhólsins í túni suðvestan húsa á svokallaðri Fjarðartorfu. Töluverðar minjar um byggð og búskap í Firði er þó enn að finna í fjallinu ofan við gamla bæjarstæðið.

¹⁷ Húsasaga Seyðisfjarðar, bls. 180-181.

¹⁸ Sveitir og jarðir, bls. 485, óprentuð greinargerð Haraldar Guðmundssonar frá 1955, Byggðarsaga Seyðisfjarðar, bls. 55.

¹⁹ Guðmundur Ólafsson, bls. 16.

Fornleifaskráning

Mynd 1. Bæjarhóllinn í Firði [2048-1] er fyrir miðri mynd. Beint aftan hans er íbúðarhúsið Fjörður 3.

Seyðisfjörður-2048-1

Sérheiti: Fjörður

Hlutverk: Bæjarhóll, hífýli

Tegund: Hóll

Hættumat: Mikil hætta. Minjarnar eru við jaðar framkvæmdasvæðis, að hluta innan þess.

Staðhættir

Gamli bæjarhóllinn í Firði er 14m vestur af íbúðarhúsinu í Firði 3 og 14m suðvestur af íbúðarhúsinu í Firði 6. Norðvestan, vestan og suðvestan við hólinn er tún sem var óslegið þegar skráning fór fram. Hóllinn er í austurjaðri framkvæmdasvæðis og er að mestu utan þess.

Lýsing

Hóllinn sem er sporöskjulaga, liggur norðaustur/suðvestur og er um 20x35m að utanmáli. Mikill gróður var á hólnum þegar að skráning fór fram og fundust engar greinilegar

byggingaleifar á honum en könnunarskurður sem gerður var í hólinn 1998 er enn greinilegur. Skurðurinn var tekinn í hólinn vestanverðan til austurs inn að miðju hans. Í úttekt frá 1903 eru bæjarhús talin: baðstofa, göng frá bæjardyrum til baðstofu og búr og eldhús undir sama þaki (Þóra Guðmundsdóttir, bls. 181).

Aðrar upplýsingar

Sumarið 1998 var gerður könnunarskurður í bæjarhólinn og er talið að byggð í Firði hafi hafist í lok 9. eða byrjun 10. aldar (Guðmundur Ólafsson, 1988, bls. 10).

Seyðisfjörður-2048-2

Hlutverk: Útihús

Tegund: Tóft

Hættumat: Mikil hætta.

Minjarnar eru innan framkvæmdasvæðis

Staðhættir

Rétt um 30m norðvestur af gamla bæjarhólnum í Firði, við túnjaðar er tóft.

Lýsing

Tóftin er sæmilega greinileg í landslagi en nákvæm lögun hennar er frekar óljós. Hún virðist vera um 5,5x11-17m

að utanmáli og snýr vnv-asa. Á ljósmynd sem tekin var árið 1998 er tóftin mun skýrari en þegar skráð var 2019. Þar sjást útlínur greinilega og var talsvert minni gróður þá heldur en nú.

Aðrar upplýsingar

Guðmundur Ólafsson (1998, bls. 10) tók skurð í vesturenda tóftarinnar árið 1998 og taldi að þar hefði staðið útihús, ekki eldra en frá síðari hluta 19. aldar.

Mynd 2. Útihús [2048-2] stóðu ofarlega í túni. Rétt neðan núverandi girðingar. Horft er upp eftir túninu til norðvesturs.

Mynd 3. Horft til suðurs yfir tún í Firði. Vinstra megin fyrir miðju myndar, við skurðenda, má sjá bæjartóftir sem líklega hafa verið hús Gests Sigurðssonar [2048-3]. Bæjarhóll Fjarðar [2048-1] er fjær á mynd og hægra megin girðinga má sjá tóftir sem voru efst í Fjarðartúni. .

Seyðisfjörður-2048-3

Hlutverk: Híbýli

Tegund: Tóft

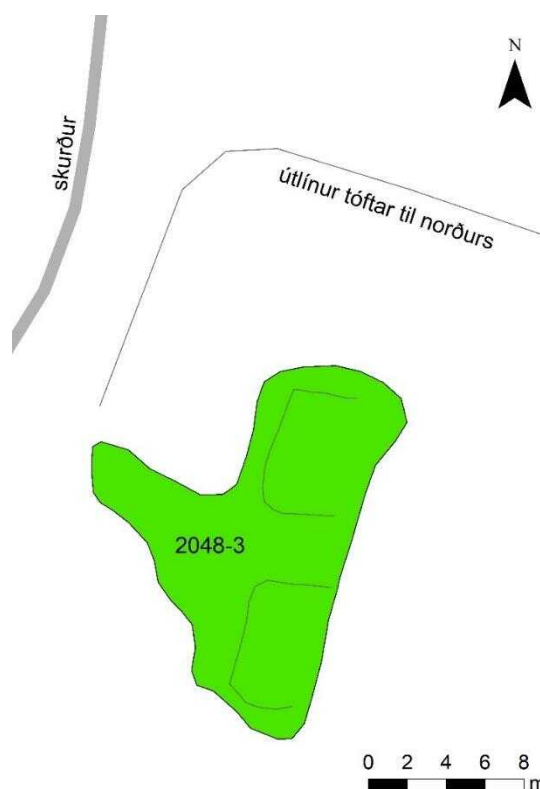
Hættumat: Mikil hætta. Minjarnar eru innan framkvæmdasvæðis

Staðhættir

Neðst í fjallshlíðinni, rétt rúmlega 90m nnv af bæjarhólnum í Firði [2048-1] eru tóftir lítills bæjar.

Lýsing

Tóftin er vel greinileg en talsverður gróður var þegar skráning fór fram sem getur haft áhrif á túlkun á útliti minjanna. Hún er í heild 16x28 metrar að utanmáli. Til austurs eru tvö greinileg hólfi og einhver veggjalög að vestan en ekki eins glögg. Þar norðan við er L-laga veggur. Húsið hefur að öllum líkindum snúið stöfnum til austurs. Veggir eru allt að 60cm háir og mest um 3m á breidd.

Mynd 4. Tóftir lítills bæjar [2048-3] sem gætu verið leifar bæjar Gests Sigurðssonar.

Aðrar upplýsingar

Guðmundur Ólafsson tók könnunarskurði í tóftina 1998 og telur hann að yngstu minjarnar séu ekki eldri en frá 19. öld og eldri minjar, þar undir, ekki eldri en frá 17. -18. öld (Guðmundur Ólafsson, bls. 11). Bæjartóftin fær númerið NM-249-62 í Fornleifaskráningu Seyðisfjarðar frá 2009 og er þar sögð vera bærinn Jaðar. Það kemur ekki heim og saman við uppdrátt Haraldar Guðmundssonar af húsunum sem lentu undir snjóflóðinu 1885 en þar eru Efri- og Neðri Jaðar merktir sitthvoru megin við gamla Héraðsvegin. Miðað við þann uppdrátt gæti þetta hafa verið hús Gests Sigurðssonar.

Seyðisfjörður-2048-4 [NM-249-60]

Hlutverk: Vatnsból

Tegund: Hóll, steinsteypa

Hættumat: Mikil hætta. Minjarnar eru innan framkvæmdasvæðis Staðhættir

Neðst í fjallshlíðinni, um 90m nnv af bæjarhólnum í Firði [2048-1] eru tóftir lítils bæjar [2048-3] og 15m norðvestan við hann er gamall steinsteypur brunnur. Skurður er austan við brunninn.

Mynd 5. Brunnur [2048-4]. Horft er til norðurs (nna).

Lýsing

Brunnurinn er steypur en utan um hann er gróinn hóll um 8,5x14m að utanmáli. Ofan á hólnum eru þrjú, steipt op, um 0,8x0,8cm að utanmáli og er hleri yfir opinu sem er fyrir miðju. Þegar horft er ofan í brunninn sést að enn rennur vatn í gegnum hann. Hann er um 3m á dýpt. Um 6m ssv af brunnum er þúst eða tóft um 3m að þvermáli. Hún er um 30-40cm há og mögulega opin til austurs. Líklega tengist þetta brunnum en lágt garðlag virðist liggja frá brunnum að þústinni.

Aðrar upplýsingar

Í fornleifaskráningu Seyðisfjarðar frá 2009 (bls. 43) segir að fyrsti byggingarfasi brunnsins sé hugsanlega frá 1903.

Seyðisfjörður-2048-5

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Tóft

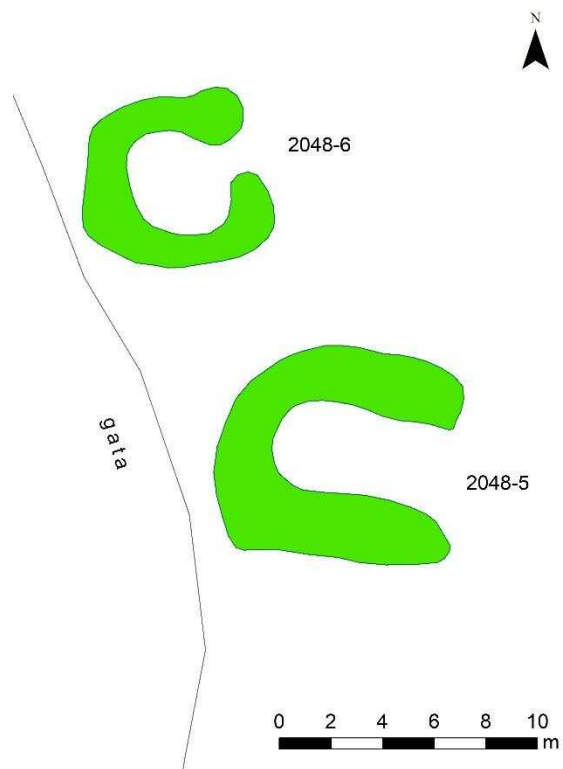
Hættumat: Mikil hætta. Minjarnar eru innan framkvæmdasvæðis

Staðhættir

Í brekkunni, ofan við hafnarsvæðið og stórt bílastæði við Austurveg, þar sem Öldugarður mun rísa, eru þrjár tóftir og matjurtagarðar. Tvær tóftanna liggja á gróinni skriðu um 180m norðvestur af bæjarhólnum [2048-1] í Firði. Gata liggur þétt vestan (ofan) við tóftirnar.

Lýsing

Syðri tóftin snýr austur-vestur og hafa dyr eða þil snúið mót austri. Hún er 8x9m að utanmáli og veggir eru 20-30cm háir og um 1,5m á breidd.

Mynd 6. Tóftir [2048-5 og 6].

Aðrar upplýsingar

Hlutverk tóftar er óþekkt en hugsanlega er um að ræða eitt af húsum þeim sem fóru undir snjóflóð 1885.

Seyðisfjörður-2048-6

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Tóft

Hættumat: Mikil hætta. Minjarnar eru innan framkvæmdasvæðis

Staðhættir

Í brekkunni, ofan við hafnarsvæðið og stórt bílastæði við Austurveg, þar sem Öldugarður mun rísa, eru þrjár tóftir og matjurtagarðar. Tvær tóftanna er á gróinni skriðu um 180m norðvestur af bæjarhólnum [2048-1] í Firði. Gata liggur þétt vestan (ofan) við tóftirnar og utan eða norðan við tóft [2048-6] er þurr lækjarfarvegur.

Lýsing

Tóftin snýr austur-vestur og er 7x6,5m að utanmáli og hafa dyr snúið til austurs. Tóftin er algróin grasi, veggir 10-60cm háir og um 1m á breidd.

Aðrar upplýsingar

Hlutverk tóftar er óþekkt en hugsanlega er um að ræða eitt af húsum þeim sem að fóru undir snjóflóð 1885.

Seyðisfjörður-2048-7

Hlutverk: Matjurtagarður

Tegund: Garðlag

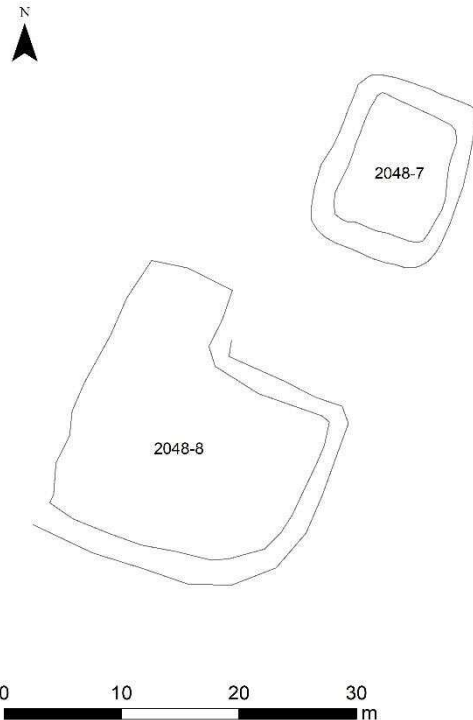
Hættumat: Mikil hætta. Minjarnar eru innan framkvæmdasvæðis

Staðhættir

Í brekkunni, ofan við hafnarsvæðið og stórt bílastæði við Austurveg, eru tóftir og matjurtagarðar. Ofan við tóftir [2048-5, 6] eru tveir matjurtagarðar.

Lýsing

Nyrðri matjurtagarðurinn og jafnframt sá minni er 11x15m að utanmáli. Veggir eru grjóthlaðnir, 30-70cm háir og um 1m á breidd, en að stórum hluta grónir grasi og mosa.

Mynd 7. Matjurtagarðar [2048-7 og 8].

Seyðisfjörður-2048-8

Hlutverk: Matjurtagarður

Tegund: Garðlag

Hættumat: Mikil hætta. Minjarnar eru innan framkvæmdasvæðis

Staðhættir

Í brekkunni, ofan við hafnarsvæðið og stórt bílastæði við Austurveg, eru tóftir og matjurtagarðar. Ofan við tóftir [2048-5, 6] eru tveir matjurtagarðar.

Lýsing

Syðri matjurtagarðurinn er 22x20-25m að utanmáli. Veggir eru grasi og mosa grónir og er á nokkrum stöðum hlaðið upp við stór náttúrugrjót. Veggir eru 20-60cm háir og um metri á breidd.

Seyðisfjörður-2048-9

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Hleðsla, niðurgroftur

Hættumat: Mikil hætta. Minjarnar eru innan framkvæmdasvæðis

Staðhættir

Í brekkunni, ofan við hafnarsvæðið og stórt bílastæði við Austurveg, eru tóftir [2048-5, 6] og matjurtagarðar [2048-7, 8]. Ofan þeirra, upp undir Neðstuklettum, er grjóthleðsla.

Lýsing

Hleðslan er 5-6m löng og er mest 2-3 raðir af grjóti. Hún er um 50cm breið, 20-40cm há og hrunin á kafla. Hlutverk er óljóst. Ofan hennar er slétt, örlítið niðurgrafið svæði sem er 4x3,5m að innanmáli.

Seyðisfjörður-2048-10

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Tóft, náttúrulegt

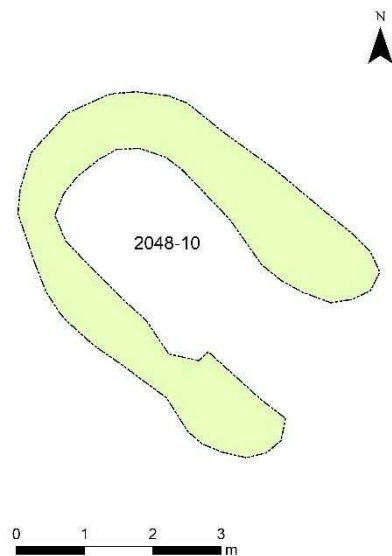
Hættumat: Mikil hætta. Minjarnar eru innan framkvæmdasvæðis

Staðhættir

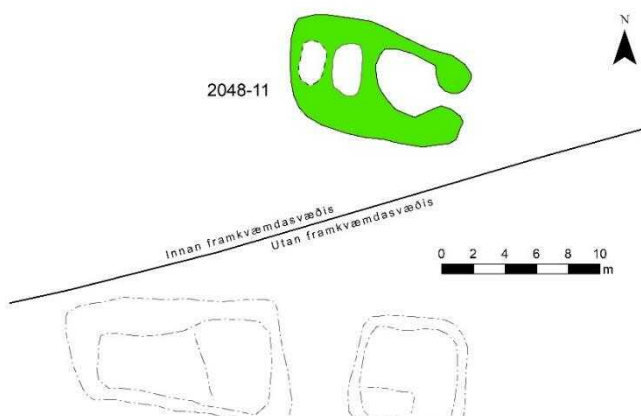
Í brekkunni, ofan við hafnarsvæðið og stórt bílastæði við Austurveg og rétt um 40m suðvestur af tóftum [2048-5, 6], á norðurbakka smá gilskornings, er mögulega tóft.

Lýsing

Meint tóft er fremur ógreinileg, veggir lágir og algrónir. Hún er 3,5x5m að utanmáli og snýr norðvestur-suðaustur. Ekki verður fullyrt að þetta sé tóft og gæti verið um náttúrulegt fyrirbæri að ræða.

Mynd 8. Tóft [2048-10] gæti einnig verið náttúruleg myndun.

Mynd 9. Tóftin [2048-11] er innan framkvæmdasvæðis. En minjarnar neðan línu eru utan svæðis.

Seyðisfjörður-2048-11

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Tóft

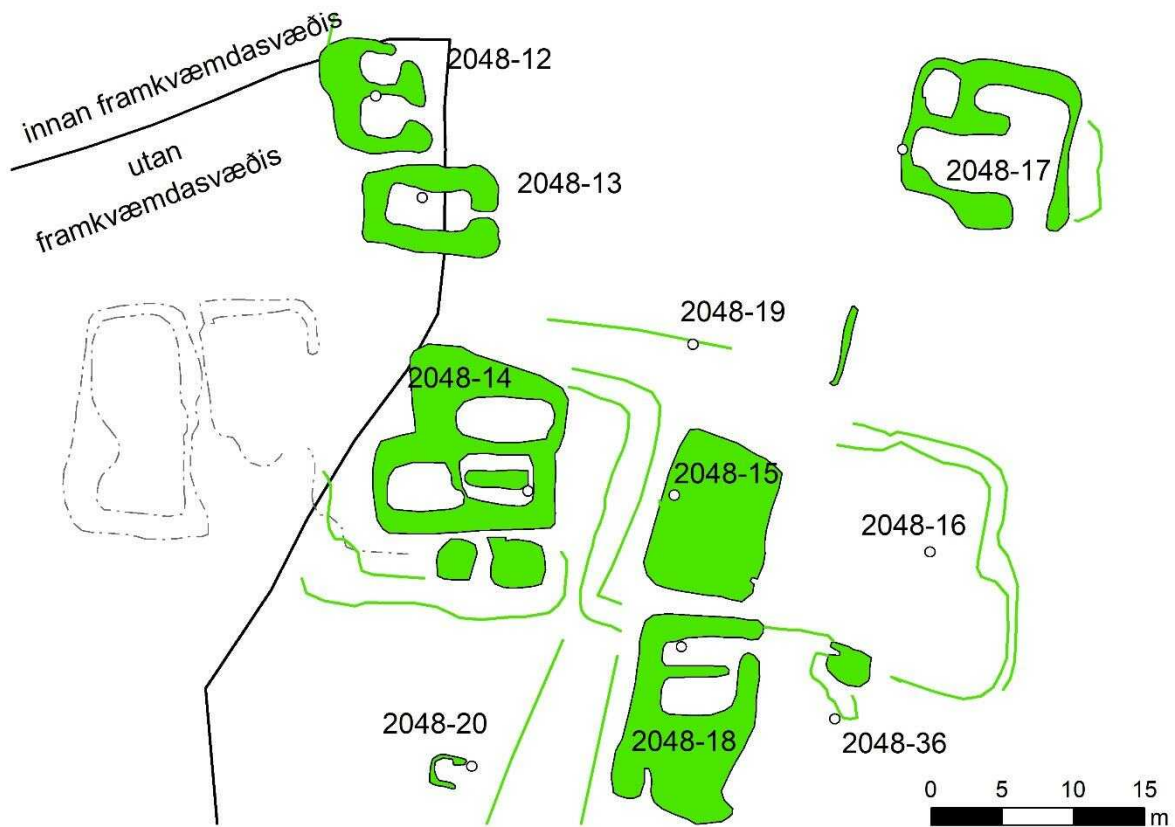
Hættumat: Mikil hætta. Minjarnar eru innan framkvæmdasvæðis

Staðhættir

Í nokkrum halla, norðan Réttarhóla, um 190m ofan og vestan gamla bæjarhólsins [2048-1] er tóft.

Lýsing

Tóftin snýr austur-vestur og er 7x11m að utanmáli, algróin grasi og mosa. Dyr hafa snúið til austurs og virðist tóftin tvískipt en veggir til vesturs (upp í brekkuna) eru frekar óljósir. Veggir eru 20-60cm háir og mest um 1m á breidd.

Mynd 10. Minjar [2048-12-20 og 36]efst í túni Fjarðar.

Seyðisfjörður-2048-12

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Tóft

Hættumat: Mikil hættu. Minjarnar eru að hluta til innan framkvæmdasvæðis.

Staðhættir

Við norðaustur enda Réttarhóla, um 150m norðvestur af gamla bæjarhólum [2048-1] í Firði er útihúsatóft [2048-13] og norður af henni er tvískipt tóft, öllu ógreinilegri.

Lýsing

Tóftin er 7x8m að utanmáli og liggur norður-suður. Hún er tvískipt með dyrum á hvoru hólfi sem snúa til austurs og norðausturs. Veggir eru grasi grónir, fremur lágir eða 20-30cm á hæð og um metri á breidd.

Seyðisfjörður-2048-13

Hlutverk: Útihús

Tegund: Tóft

Hættumat: Mikil hættu. Minjarnar eru að hluta til innan framkvæmdasvæðis.

Staðhættir

Við norðaustur enda Réttarhóla, um 150m norðvestur af gamla bæjarhólnum [2048-1] í Firði er útihúsatóft.

Lýsing

Tóftin er 6x9m að utanmáli, liggur austur-vestur og hafa dyr snúið til austurs. Veggir eru grjóthlaðnir en efri hluti þeirra hefur verið úr torfi. Í tóftinni eru timburleifar úr grind og/eða þaki og eitthvað af bárujárni sem hefur verið á þakinu. Fyrir utan grjóthleðslur og rof sem líklega er vegna ágangs búfjár er tóftin grasi og mosa gróin. Veggir standa ágætlega en svolítið er hrúnið úr þeim. Þeir eru 20-110cm á hæð og rúmlega metri á breidd.

Aðrar upplýsingar

Þessi bygging sést á loftmynd frá 1977 en ekki er víst hvort húsin eru uppistandandi. Húsið er ekki á korti Jón Víðis frá 1925 en er skráð hér þar sem það er byggt með gömlu lagi, þ.e. úr torfi og grjóti.

Seyðisfjörður-2048-14

Hlutverk: Fjárhús

Tegund: Tóft

Hættumat: Mikil hættu. Minjarnar eru innan framkvæmdasvæðis.

Staðhættir

Neðan undir Réttarhólum um 130m norðvestur af gamla bæjarhólnum [2048-1] í Firði og rúmlega 6m suður af útihúsatóft [2048-13] er önnur útihúsatóft.

Lýsing

Tóftin er 15x19m að utanmáli og snýr norður-suður og hafa dyr snúið til austurs. Húsin virðast hafa verið tvístæð, eitt hólf til norðurs og í syðra húsinu virðist vera garði og hlaða. Sunnan þessara húsa eru óljósari veggjalög, hugsanlega útveggir og mögulega 2 hólf. Það er þó óljóst og gæti hugsanlega verið leifar eldri byggingar eða hleðsla undan girðingu sem sést á loftmynd frá 1977. Veggir tóftarinnar eru grjóthlaðnir og á köflum stæðilegir, 20-140cm háir og rúmlega 1-2m á breidd. Þar sem ekki sést í grjóthleðslur er tóftin grasi og mosa gróin. Framan við tóftina, til austurs, er 1m hár, afliðandi grjótkantur.

Aðrar upplýsingar

Þessi hús sjást á svarthvítri loftmynd frá 1977 (í eigu Loftmynda) en þar sést ekki byggingin sunnan við. Þetta hús er ekki á korti Jóns Víðis frá 1925 og gæti því verið yngra. Það er skráð hér þar sem húsið hefur verið byggt með gömlu lagi, úr torfi og grjóti.

Seyðisfjörður-2048-15

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Hleðsla, tóft?

Hættumat: Mikil hætta. Minjarnar eru innan framkvæmdasvæðis.

Staðhættir

Neðan undir Réttarhólum tæplega 120m norðvestur af gamla bæjarhólnum [2048-1] í Firði og 7m austan (neðan) við útihúsatóft [2048-14] er grjóthleðsla sem myndar ferhyrnt svæði.

Mynd 11. Fyrir miðri mynd er hleðsla [2048-15] og á bakvið sést í tóft [2048-18]. Horft er til suðurs.

Lýsing

Svæðið sem hleðslan afmarkar er um 7,5x11m að utanmáli. Til vesturs eða upp í brekkuna sést í töluvert af grjóti en neðar eru veggir óverulegri og að miklu leyti vaxnir grasi. Veggir eru 20-40cm háir og mest rúmlega metri á breidd. Hlutverk er óþekkt en hleðslan, eða svæðið sem hún afmarkar, sést á gömlum loftmyndum.

Seyðisfjörður-2048-16

Hlutverk: Óþekkt, matjurtagarður?

Tegund: Hleðsla

Hættumat: Mikil hætta. Minjarnar eru innan framkvæmdasvæðis.

Staðhættir

Neðan undir Réttarhólum tæplega 100m norðvestur af gamla bæjarhólnum [2048-1] í Firði og fast austan (neðan) við hleðslu [2048-15] er hleðsla.

Lýsing

Hleðslan afmarkar um 13x15m grasi gróið svæði. Um er að ræða 1m háan, aflíðandi grjótbakka sem liggur nálega norður-suður og sveigir til vesturs við norðurenda og smávegis til austurs við suðurenda. Hlutverk þessara minja er, er óljóst en á þessu svæði eru nokkur garðlög og hleðslur [2048-15, 16 og 17]. Minjarnar virðast ekki mjög gamlar, líklega frá 19. eða 20. öld.

Seyðisfjörður-2048-17

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Garðlag

Hættumat: Mikil hætta.

Minjarnar eru innan framkvæmdasvæðis.

Staðhættir

Tæplega 120m norðaustur af gamla bæjarhólnum [2048-1] í Firði og tæplega 30m austur af útihúsatóft [2048-13] er garðlag sem myndar ferkantaða flöt.

Mynd 12. Hleðsla [2048-17] er neðarlega á mynd. Horft er til norðausturs.

Lýsing

Garðlagið er 11x11m að utanmáli og 10-40cm hátt. Það er um 80cm breitt og grasi vaxið. Það er dæld eða lítið hól í norðvestur horni svæðisins. Nokkrir steinar sjást í útveggjum og á svæðinu innan garðlagsins en annars er tóftin grasi gróin.

Mynd 13. Fjárhústóft [2048-18]. Horft er upp hliðina til vesturs.

Seyðisfjörður-2048-18

Hlutverk: Fjárhús

Tegund: Tóft

Hættumat: Mikil hætta.

Minjarnar eru innan framkvæmdasvæðis.

Staðhættir

Um 110m norðaustur af gamla bæjarhólnum [2048-1] í Firði og tæplega 10m suðaustur af

úti húsatóft [2048-14] er fjárhústóft.

Lýsing

Tóftin er tvískipt, 9x14m að utanmáli og snýr norður-suður. Í nyrðri húsunum sjást grjóthleðslur en timbur úr þaki og annað rusl fylla syðri tóftina svo skipan hennar er óljós. Nyrðri tóftin hefur verið fjárhús með grjóthlöðnum veggjum og garða fyrir miðju. Veggir eru grjóthlaðnir, 20-160cm háir og um 120cm breiðir. Hleðslur standa nokkuð vel en eru hrundar á köflum. Garðinn er 10-20cm hár. Að líkindum hefur verið timburpil til austurs.

Seyðisfjörður-2048-19

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Hleðsla

Hættumat: Mikil hættu. Minjarnar eru innan framkvæmdasvæðis.

Staðhættir

Um 130m norðvestur af gamla bæjarhólum [2048-1] og norðan við hleðslur [2048-15, 16] eru fleiri grjóthlaðnir bakkar eða veggir.

Lýsing

Efri, eða vestari hleðslan er um 12m löng og liggur austur-vestur en hin liggur norður-suður og er um 5m á lengd. Þær eru 20-50cm háar og innan við metri á breidd.

Seyðisfjörður-2048-20

Hlutverk: Óþekkt, kofi

Tegund: Tóft

Hættumat: Mikil hættu. Minjarnar eru innan framkvæmdasvæðis.

Staðhættir

Um 130m vnv af gamla bæjarhólum [2048-1] og um 15m sunnan við tóft [2048-14] er lítil tóft.

Lýsing

Tóftin er 2x2m að utanmáli og hafa dyr verið til austurs. Veggir eru 10-30cm háir og 50cm breiðir, algrónir grasi og mosa, en þó sést í stein í austurenda norðurveggjar.

Seyðisfjörður-2048-21

Hlutverk: Óþekkt, kofi

Tegund: Tóft, garðlag

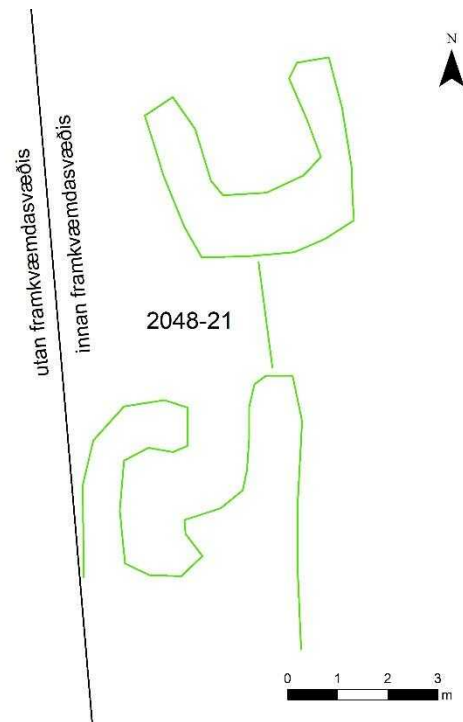
Hættumat: Mikil hætta. Minjarnar eru innan framkvæmdasvæðis.

Staðhættir

Neðst í gili sem liggur á milli Réttarhóla eru tvær litlar tóftir, sitthvoru megin gilsins. Þær eru um 130m vnv af gamla bæjarhólum [2048-1] í Firði.

Lýsing

Tóftirnar eru skráðar sem ein heild þar sem að þær eru tengdar með stuttum garði. Nyrðri tóftin snýr norður-suður og er 3,5x5m að utamáli. Veggir eru algrónir grasi en 2 stórir steinar eru í norðurenda tóftar. Garðlag liggur til suðurs frá henni að hinni tóftinni sem er einnig gróin grasi. Hún er heldur óljósari að lögun en er að líkindum um 3x4m að utamáli og mögulega tvískipt. Veggir tóftanna eru 10-40cm háir og mest tæpur metri á breidd. Garðlagið á milli tóftanna lokar af neðri hluta gilsins.

Mynd 14. Tóft [2048-21] er neðst í grunnu gili.

Seyðisfjörður-2048-22

Hlutverk: Óþekkt, útihús

Tegund: Tóft

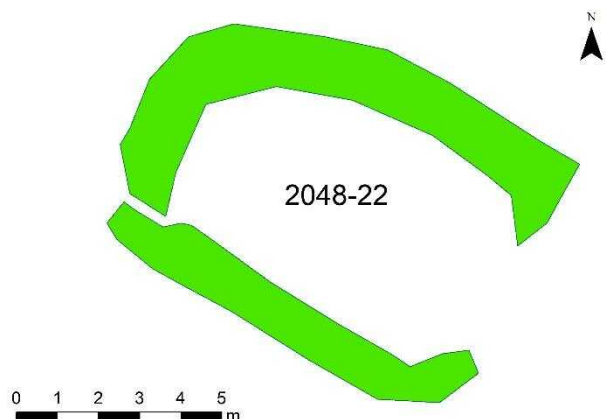
Hættumat: Mikil hætta. Minjarnar eru innan framkvæmdasvæðis.

Staðhættir

Um 6m norðvestur af brunninum [2048-4] er tóft.

Lýsing

Tóftin snýr norðvestur-suðaustur og er 7x10m að utamáli. Dyr hafa snúið til suðausturs. Veggir eru 20-40cm háir, tæplega metri á breidd og algrónir grasi.

Seyðisfjörður-2048-23

Hlutverk: Óþekkt, útihús

Tegund: Tóft

Hættumat: Mikil hættu. Minjarnar eru innan framkvæmdasvæðis.

Staðhættir

Um 120m suðvestur af gamla bæjarhólum [2048-1] í Firði er tóft. Hún er austan undir girðingunni sem er milli fjallsins og bæjarlandsins en var áður rétt utan túngirðingar.

Lýsing

Tóftin er 5,5x6m að utanmáli og snýr nokkurn veginn austur-vestur. Dyr gætu hafa verið á austur eða vesturvegg, eða til beggja átta. Veggir eru 30-40cm háir og um metri á breidd. Við norðvesturhorn tóftar er stór steinn sem er rúmlega metri í þvermál og er hluti af veggnum.

Aðrar upplýsingar

Þegar skráning fór fram var mikill gróður á minjunum og því erfitt að átta sig á útliti tóftar. Minni gróður var þarna þegar Guðmundur Ólafsson skráði árið 1998 og lýsir hann því m.a. að stórir steinar hafi myndað austurhlíð (bls. 13-14), en þeir sáu ekki við skráningu 2019.

Seyðisfjörður-2048-24

Hlutverk: Óþekkt, útihús

Tegund: Tóft

Hættumat: Mikil hættu. Minjarnar eru innan framkvæmdasvæðis.

Staðhættir

Í túni, tæpa 90m suðvestur af gamla bæjarhólum [2048-1] í Firði er tóft.

Lýsing

Tóftin snýr nokkurn veginn austur-vestur og er um 7,5x9m að utanmáli. Veggir eru 20-40cm háir. Þegar skráning fór fram var mikill gróður á minjunum og ekki gott að ákvarða innra fyrirkomulag þeirra. Aftur á móti sjást greinilega könnunarskurðir sem voru teknir í tóftina árið 1998.

Aðrar upplýsingar

Tóftin sem sést á yfirborði er að líkindum ekki eldri en frá lokum 19. aldar en undir henni fundust mannvistarlög úr eldri byggingum (Guðmundur Ólafsson, 1998, bls. 13).

Seyðisfjörður-2048-25

Hlutverk: Kirkja

Tegund: Heimild

Hættumat: Ómetið – ekki vitað hvar minjar eru

Staðhættir

Í fornleifaskrá Seyðisfjarðar (2008, bls. 107) segir: „Hvergi eru til heimildir um hvar nákvæmlega kirkja þessi stóð og ekki er vitað til þess að fundist hafi mannabein á svæðinu. Samkvæmt Árna Scheving Stefánssyni var talið að hún hefði staðið í túninu ofan við Fjörð 7“.

Lýsing

Kirkja og kirkjugarður voru í Firði fram um 1600, en engar heimildir eru til um upphaf þeirra né stöðu (Prestatal og prófesta, bls. 20). Eina kirkjan sem getið er í Seyðisfirði í kirknatali Páls Jónssonar frá um 1200 var á Dvergasteini og var hún þá höfuðkirkja sveitarinnar (Kristján Róbertsson, bls. 127). Þó svo að kirkju sé ekki getið í Firði í elstu máldögum má ætla að þar hafi verið kirkja frá öndverðu, þó svo hún hafi ekki orðið að sóknarkirkju eða þegar misst það hlutverk þegar elstu máldagar eru gerðir.

Aðrar upplýsingar

Hafi kirkja verið í túni ofan við Fjörð 7 eins og Árni nefndi, hafa kirkja og garður verið sunnan við bæjarstæði Fjarðar.

Seyðisfjörður-2048-26

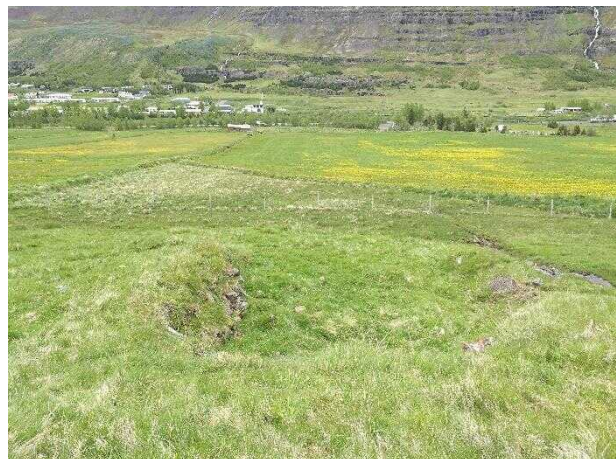
Hlutverk: Fjárhús

Tegund: Tóft

Hættumat: Mikil hætta. Minjarnar eru fast utan marka framkvæmdasvæðis.

Staðhættir

Upp og suður af svokölluðu Mylluholti og um 620m suðvestur af bæjarhólnum í Firði, eru tóftir fjárhúss.

Mynd 15. Tóft [2048-26], horft í austur.

Lýsing

Um er að ræða grjóthlaðinn grunn útihúss sem hefur verið grafið inn í brekkuna að vestanverðu. Tóftin snýr austur-vestur með stafn til austurs. Hleðslur eru farnar að hrynja en standa þó enn nokkuð vel, vaxnar grasi og mosa. Vegghæð er 40-120cm og þykkt veggja um 1m.

Aðrar upplýsingar

Tóftin er ekki sýnd á korti Jóns Víðis af Seyðisfjarðarbæ frá 1925 og telst því líklega ekki til fornleifa skv. lögum. Hún er á mörkum framkvæmdasvæðis og lendir austasti hluti veggjanna í línunni sem afmarkar svæðið.

Seyðisfjörður-2048-27

Mynd 16. Horft til suðurs yfir tóftir sundlaugar og stekklar ofan Mylluholts.

Hlutverk: Sundlaug

Tegund: Garðlag

Hættumat: Mikil hætta. Minjarnar eru innan framkvæmdasvæðis.

Staðhættir

Vatn hefur verið leitt úr læk (Silungalæk?) sem rennur í fossi niður svokallaðan Stekkjarhnaus (Dýjahnaus), ofan Mylluholts til norðurs niður í dálitla lægð framan við kletta. Þar hefur verið hlaðið fyrir með grjóti og myndar garðurinn hálfboga vestur fyrir dældina þar sem vatni hefur verið safnað saman.

Lýsing

Um er að ræða tvo grjótgarða sem liggja í boga frá norðri til suðurs en bil er á milli þeirra þar sem vatn hefur runnið úr lauginni. Garðarnir eru farnir að hrynja og eru grasi grónir að hluta, um 20-70cm á hæð og allt að 1m á þykkt. Nyrst við nyrðri garðinn er tóft sem mun hafa verið búningsklefi (Guðmundur Ólafsson, bls. 16).

Aðrar upplýsingar

Samkvæmt upplýsingum í skýrslu Guðmundar Ólafssonar mun sundlaugin hafa verið í notkun um aldamótin 1900.

Seyðisfjörður-2048-28

Hlutverk: Búningsklefi

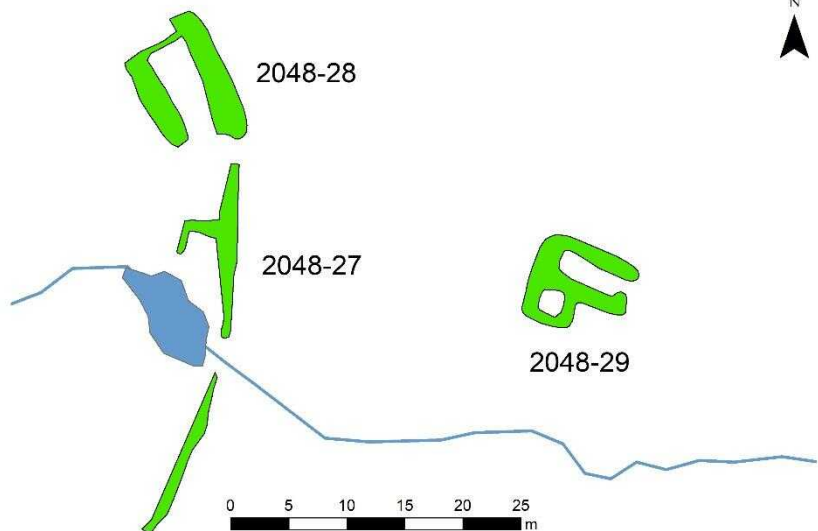
Tegund: Tóft

Hættumat: Mikil hætta.

Minjarnar eru innan framkvæmdasvæðis.

Staðhættir

Neðan svokallaðs Stekkjarhnauss eru leifar grjóthlaðinnar sundlaugar [2048-27]. Nyrst við nyrðri grjóthleðsluna eru lágar hleðsluleifar búningsklefa.

Mynd 17. Sundlaugin [2048-27] og búningsklefinn [2048-28] eru frá því um aldamótin 1900 en stekkurinn [2048-29] er eldri.

Lýsing

Einungis er um að ræða grjóthleðslu neðst í vegg og hefur húsið líklega verið úr timbri. Grjót var í grunninum öllum og ekki hægt að gera sér grein fyrir skipulagi innan hússins, en þó virðist það hafa verið a.m.k. tvískipt. Veggheðsla var mest 40cm á hæð og um 70cm þykk.

Aðrar upplýsingar

Samkvæmt skýrslu Guðmundar Ólafssonar (bls. 20) voru þarna búningsklefar.

Seyðisfjörður-2048-29

Hlutverk: Stekkur

Tegund: Tóft

Hættumat: Mikil hætta. Minjarnar eru innan framkvæmdasvæðis.

Staðhættir

Leifar vallgróins stekkar er 30m neðan sundlaugarinnar [2048-27], 10m norðan við lækinn sem rennur niður frá henni.

Lýsing

Tóftin er tvískipt og jarðsokkin og veggir hennar útflattir. Réttin var norðan við, lá nnv-ssa og hefur hlið verið til suðausturs. Hún er um 2x6m að innanmáli. Króin var áföst sunnan við um 1,5x1,5m að innanmáli. Tóftin er fullgróin grasi og mosa, hæð veggja mest 30cm og þykkt 50cm. Gata liggur fast ofan tóftarinnar og kindagötur liggja þvert yfir tóftina á tveimur stöðum.

Aðrar upplýsingar

Stekkjjarins er ekki getið í örnefnaskrá en líklegt er að Stekkjarhnaus, sem liggur ofan hennar, dragi nafn sitt af honum.

Seyðisfjörður-2048-30

Hlutverk: Mylla

Tegund: Tóft, niðurgröftur

Hættumat: Mikil hætta. Minjarnar eru innan framkvæmdasvæðis.

Staðhættir

Myllutóft er í brekkudæld í grösugum móa, ofan túna efst við Mylluholtsmýri. Tóftin er á suður bakka lækjar sem rennur niður frá sundlaug [2048-27].

Lýsing

Myllan hefur verið hlaðin í brekku og að henni er 10m löng vatnsrenna úr læknum niður brekkuna úr vestri. Önnur renna, 7m löng liggur síðan frá henni aftur í lækinn að austan.

Mynd 18. Horft til austurs yfir myllutóft [2048-30] ofan Mylluholtsmýrar. Tóftin er fyrir miðju myndar en var nokkuð óglögg vegna gróðurs.

Tóftin er vaxin grasi, mosa og ljónslöpp og er veggghæð mest um 50cm og þykkt veggja 80cm. Op sem vatninu hefur verið veitt um er á báðum skammhliðum tóftarinnar.

Aðrar upplýsingar

Vatn virðist hafa verið leitt í lækinn úr öðrum læk norðan við og má sjá vatnsrásina á loftmynd.

Seyðisfjörður-2048-31

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Tóft

Hættumat: Mikil hætta. Minjarnar eru innan framkvæmdasvæðis.

Staðhættir

Tóft er í grónum móa 90m ofan og suðvestan blokkar á Gilsbakka 1.

Mynd 19. Tóftarleifar [2048-31] í móa ofan Gilsbakka.

Lýsing

Tóftin snýr austur-vestur og hafa grjóthlaðnir veggir verið á þrjá vegu en timburþil til suðurs. Einungis sést hleðslugrjót neðst úr vegg og vegghæð mest 20cm. Austur langhlið er óleggri og kann að vera að grjót hafi verið tekið úr tóftinni.

Seyðisfjörður-2048-32

Sérheiti: Kvíar?

Hlutverk: Kvíar?

Tegund: Tóft

Hættumat: Mikil hætta. Minjarnar eru innan framkvæmdasvæðis.

Staðhættir

Syðst í Fjarðartúni, 230m suðvestur af bæjarhólnum eru tóftir, líklega af kvíum. Í örnefnaskrá Fjarðar (eftir Jón Jónsson, bls. 9) segir: „Kvíar: Fremst í Fjarðartúni“.

Mynd 20. Tóft [2048-32] á svokölluðum Kvíum, syðst í túni Fjarðar.

Lýsing

Tóftin liggur nnv-ssa og hafa dyr verið á norðvestur hlið. Hún er gróin grasi og mosa og hæð veggja er um 30cm en veggjaþykkt 70cm. Gata liggur fast ofan (norðan) kvíanna. Óglöggeldra garðlag eða veggur liggur á 5m kafla um 1m vestan tóftarinnar. Þetta veggjarbrot gætu verið leifar eldri tóftar

Aðrar upplýsingar

Önnur tóft er uppi við klett 50m ofan kvíanna og kann það einnig að vera kvíatóft, en einnig kann að vera að tóftin sem hér er skráð hafi haft einhvern annan tilgang. Sú tóft er ekki höfð með í skránni þar sem hún liggur utan svæðis.

Seyðisfjörður-2048-33

Hlutverk: Túngarður

Tegund: Heimild

Hættumat: Ómetið. Staðsetning ekki þekkt.

Staðhættir og lýsing

Í endurminningum Haraldar Guðmundssonar frá Firði nefnir hann túngarð. Túngarðurinn fannst ekki við skráningu og er að líkindum horfinn. Haraldur getur ekki um hvar hann var og því er ekki hægt að staðsetja hann frekar.

Herminjar og aðrar minjar sem ekki eru aldursfriðaðar

Hér á eftir koma minjar sem vitna um búskap og matjurtarækt innan kaupstaðarlandsins á fyrri hluta 20. aldar auk herminja frá tímum síðari heimsstyrjaldar (1939-1945). Minjarnar teljast ekki til fornleifa samkvæmt lögum um menningarminjar nr. 80 frá 2012²⁰ og eru því ekki friðaðar sem slíkar. Minjarnar hafa þó sögulegt og menningarlegt gildi og eru því hafðar með í skránni.

Mynd 21. Steypt bygging, líklega byrgi, [2048-34] frá tímum síðari heimsstyrjaldarinnar.

Seyðisfjörður-2048-34

Hlutverk: Óþekkt, byrgi

Tegund: Steinsteypa

Hættumat: Mikil hættu. Minjarnar eru innan framkvæmdasvæðis.

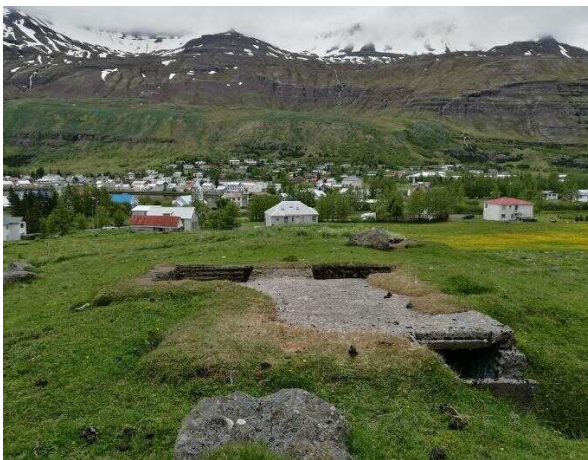
²⁰ <https://www.althingi.is/lagas/nuna/2012080.html>)

Staðhættir

Ofan túns í Firði, um 75m norðvestur af gamla bæjarhólnum [2048-1] er steipt bygging, líklega byrgi.

Lýsing

Byggingin er um 3x3m að utanmáli en norðan við er niðurgröftur og steinar í kanti hans. Vegghæð að utan er um 10cm og byggingin er á að giska 90cm djúp. Steypan er blönduð grjóti og það sér bæði í steypustyrktarjárn og járnnet. Steipt plata er yfir rúmlega helmingnum af byggingunni. Gólfplatan er farin að gróa upp. Byggingin hefur verið reist upp við stóran náttúrustein.

Mynd 22. Á myndinni til vinstri er horft til austurs yfir byggingu [2048-35].

Mynd 23. Myndin er tekin ofan í byggingunni.

Seyðisfjörður-2048-35

Hlutverk: Óþekkt, byrgi

Tegund: Steinsteypa, niðurgröftur

Hættumat: Mikil hættu. Minjarnar eru innan framkvæmdasvæðis.

Staðhættir

Ofan túns í Firði, um 75m norðvestur af gamla bæjarhólnum [2048-1] er steipt bygging, líklega byrgi [2048-34].

Lýsing

Byggingin er 4x5 að utanmáli. Veggir og loftplata eru steinsteipt. Dýpt byrgisins er um 180cm og platan ofan á 15-20cm þykk. Hæð veggja að utan er um 10cm og þykkt þeirra 20cm. Til austurs eru tvö ferhyrnd göt ofan í plötuna

Mynd 24. Skurður liggur að suðvesturhorni byggingar [2048-35]

og eins á norðvesturhorni en þar gæti hafa verið útgangur. Steinsteyp sula er í miðri byggingu. Steypan er að hluta rákuð að innan og hefur líklega verið notað bárujárn þegar steyp var. Ofan í byrginu er veggjakrot á nokkrum veggjum og á súlunni. Skurður (skotgröf?) liggur til suðurs frá byggingunni, mest um 50cm djúpur og rúmlega metri á breidd. Hann beygir svo til suðausturs og nær niður að girðingu og er um 40m á lengd.

Seyðisfjörður-2048-36

Hlutverk: Byssuhreiður

Tegund: Hleðsla, járnstöng

Hættumat: Mikil hætta. Minjarnar eru innan framkvæmdasvæðis.

Staðhættir

Ofan túns í Firði, um 75m norðvestur af gamla bæjarhólnum [2048-1] er steypur grunnur byggingar [2048-34] og 20m vestan hennar er hringlaga garðlag og inn í því járnstöng.

Mynd 25. Járnstöngin hægra megin fyrir miðri mynd, eru leifar fallbyssustæðis [2048-36].

Lýsing

Garðlagið er um 10-60cm hátt og um 70cm breitt. Það er grasi gróið og inn í því er járnstöng, líklega leifar af festingu fyrir byssu. Óvíst er hvort garðlagið utan með hafi verið hlaðið eða hvort því hafi verið mokað upp.

Seyðisfjörður-2048-37

Hlutverk: Óþekkt, byrgi

Tegund: Steinsteypa

Hættumat: Mikil hætta. Minjarnar eru innan framkvæmdasvæðis.

Staðhættir

Ofan túns í Firði, um 75m norðvestur af gamla bæjarhólnum [2048-1] er steypur bygging [2048-34] og tæplega 30m norðvestan hennar er annar steypur kantur upp við jarðfast náttúrubjarg.

Lýsing

Mynd 26. Steyptur niðurgrafinn veggur upp við stóran stein [2048-76]. Í efra horni til vinstri sést í tóft [2048-18].

Grafið hefur verið niður með steininum og síðan steyptur veggur þar ofan í. Innanmál er 1x3,5m. Niðurgröfturinn er 50-80cm djúpur og breidd steypuveggjanna um 20cm. Steypan í veggjum illa farin. Hlutverk byggingar er óljóst en líklegt er að hún sé frá tímum seinni heimsstyrjaldar.

Seyðisfjörður-2048-38

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Þúst

Hættumat: Mikil hætta. Minjarnar eru innan framkvæmdasvæðis.

Staðhættir

Ofan túns í Firði, um 75m norðvestur af gamla bæjarhólnum [2048-1] er steyptur grunnur byggingar [2048-34]

Mynd 27. Þúfur og þústir í gróinni brekku [2048-38]. Horft er nokkurn veginn til suðurs.

og í brekkunni sunnan og suðaustan við hann eru þústir eða þúfur á hólum, á tveimur stöðum.

Lýsing

Óvíst er hvort að þarna hafa verið mannvirki en þarna eru þúfur eða þústir 10-30cm háar og nokkrir steinar inn á milli. Þetta gætu verið leifar mannvirkja en einnig gæti verið um náttúrulega myndun að ræða.

Seyðisfjörður-2048-39

Hlutverk: Skotbyrgi

Tegund: Niðurgröftur

Hættumat: Mikil hætta. Minjarnar eru innan framkvæmdasvæðis.

Staðhættir

Fremst á kletti, neðst á svokölluðum Stekkjarhnausi eru leifar niðurgrafins byrgis, líklega skotbyrgis.

Mynd 28. Niðurgrafið skotbyrgi [2048-39] neðst á Stekkjarhnausi. Horft til nna.

Lýsing

Niðurgröfturinn er ferhyrndur 2,5x2,5m að stærð og um 50cm á dýpt, grjóthlaðinn að innan.

Aðrar upplýsingar

Líklega er þarna um að ræða niðurgrafið skotbyrgi frá hernámsárunum.

Seyðisfjörður-2048-40

Hlutverk: Skotbyrgi

Tegund: Niðurgröftur

Hættumat: Mikil hætta. Minjarnar eru innan framkvæmdasvæðis.

Staðhættir

Fremst á kletti ofan við efnistökusvæði, svokallaða Skaganámu, eru leifar niðurgrafins byrgis, líklega skotbyrgis.

Mynd 29. Niðurgrafið skotbyrgi [2048-40] ofan Skaganámu. Horft til nna.

Lýsing

Niðurgröfturinn er ferhyrndur 2,5x1,8m að stærð og um 40cm að dýpt, grjóthlaðinn að innan.

Aðrar upplýsingar

Líklega er þarna um að ræða niðurgrafið skotbyrgi frá hernámsárunum. Byrgið liggur á útmörkum framkvæmdasvæðis.

Seyðisfjörður-2048-41

Hlutverk: Matjurtagarður

Tegund: Niðurgröftur, hleðsla.

Hættumat: Mikil hættu. Minjarnar eru innan framkvæmdasvæðis.

Staðhættir

Matjurtagarðar eru 30m suðvestan blokkar að Gilsbakka 1.

Lýsing

Garðarnir eru nokkur hólf, að hluta niðurgrafnir en einnig lágar hleðslur undan vírgirðingu.

Aðrar upplýsingar

Garðarnir eru ekki merktir á korti Jóns Víðis frá 1925 en sjást á loftmynd 1974. Þeir eru því líklega ekki mjög gamlir en eru innan útmarka framkvæmdasvæðis og því hafðir með í skránni.

Seyðisfjörður-2048-42

Sérheiti: Félagsgarðar

Hlutverk: Matjurtagarðar

Tegund: Niðurgröftur, hleðsla

Hættumat: Mikil hættu. Minjarnar eru innan framkvæmdasvæðis.

Staðhættir

Matjurtagarðar eru austan í brekku á svokölluðu Mylluholti og vita mót suðaustri.

Lýsing

Garðarnir afmarkast af lágum veggheðslum og niðurgrefti.

Aðrar upplýsingar

Samkvæmt heimildamanni, Jóhanni Sveinbjörnssyni, voru þarna gerðir matjurtagarðar á kreppuárunum, svokallaðir Félagsgarðar. Garðarnir eru því ekki fornleifar skv. laganna hljóðan en eru hér hafðir með þar sem þeir liggja innan útmarka framkvæmdasvæðis.

Mynd 30. Horft til suðurs yfir svokallaða Félagsgarða, matjurtagarða [2048-42] neðst á Mylluholti.

Seyðisfjörður-2048-43

Hlutverk: Ruslagryfja

Tegund: Dæld

Hættumat: Mikil hætta. Minjarnar eru innan framkvæmdasvæðis.

Staðhættir

Í túninu, rúmlega 30m norðvestur frá gamla bæjarhólnum [2048-1] og beint norðaustur af útihúsatóft [2048-2] er dæld.

Lýsing

Dældin er mest um 60cm djúp og 2m í þvermál. Hún er grasi gróin og sést ágætlega.

Aðrar upplýsingar

Guðmundur Ólafsson gróf í dældina árið 1998 og kom þá í ljós að þarna var ruslahaugur og hafði ýmisskonar dót verið grafið á staðnum. Gripirnir benda til að gryfjan sé frá 20. öld og taldi Guðmundur mögulegt að hún væri frá stríðsárunum.

Seyðisfjörður-2048-44

Hlutverk: Leið

Tegund: Gata

Hættumat: Mikil hætta. Minjarnar eru innan framkvæmdasvæðis.

Staðhættir

Gata liggur í gegnum allt framkvæmdasvæðið frá norðri til suðurs.

Lýsing

Gatan var teiknuð af loftmynd og er lengd hennar innan framkvæmdasvæðis um 830metrar. Aldur götunnar er óviss en mögulega er þetta, a.m.k. að hluta, vegur sá er Haraldur Guðmundsson getur í endurminningum sínum og kallar heiðarveg til Fjarðarheiðar. Hann segir veginn hafa legið ofan Fjarðartúns og ofan Grundarbæjanna, Jaðars og Hátúns.

Seyðisfjörður-2048-45

Hlutverk: Leið

Tegund: Gata

Hættumat: Mikil hætta. Minjarnar eru innan framkvæmdasvæðis.

Staðhættir

Gata liggur í gegnum allt framkvæmdasvæðið frá norðri til suðurs og er önnur neðan hennar á stuttum kafla, neðan Réttarhóla.

Lýsing

Gatan er um 140m að lengd og liggur nálega norður-suður. Óvíst er um aldur götunnar.

Seyðisfjörður-2048-46

Hlutverk: Stekkur

Tegund: Tóft

Hættumat: Mikil hætta.
Minjarnar eru innan framkvæmdasvæðis við Bakkagarð

Staðhættir

Í lægð uppi á svokölluðum Kvíahnaus um 260m beint upp af blökkinni á Gilsbakka 1, um 400m suðvestur af bæjarhólnum í Firði er stekkjartóft.

Mynd 31. Horft til suðausturs yfir stekkjartóft [2048-46] ofan Gilsbakka.

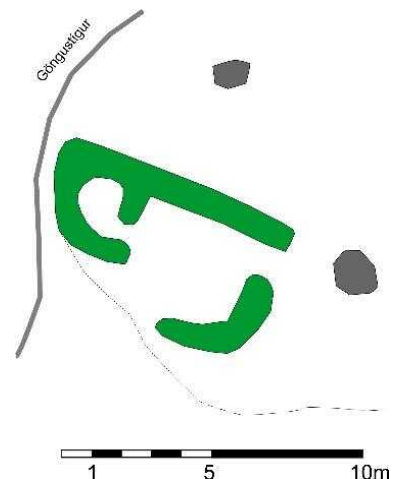
Lýsing

Tóftin liggur upp í brekkuna og snýr nálega austur-vestur. Stekkurinn hefur verið hlaðinn utan undir brekku sem myndar að hluta suður langvegg hans. Að utanmáli er tóftin 8x5m, veggir eru hæstir um 0,5m og breidd er 0,7m. Lambakróin er vestanvert í tóftinni, 2x1m að innanmáli og dyr milli hennar og réttarinnar. Hlið út úr stekknunum hefur vitað til austurs.

Aðrar upplýsingar

Merktur göngustígur liggur fast ofan (vestan) tóftarinnar.

Stekkjarsins er ekki getið í örnefnaskrá en vera má að Stekkjarhnaus, sem liggur sunnan tóftarinnar dragi nafn sitt af henni.

Mynd 32. Yfirlitstekning af Stekkjartóft [2048-46].

Horfnar byggingar sem getið er í úttekt frá 1903

Mynd 33. Yfirlitsmynd sem sýnir tóftir efst í túni Fjarðar. Þrjár gleggstu tóftirnar eru leifar útihúsa frá 20. öld og voru þar standandi hús að hluta árið 1977. Þau hús standa nokkurn veginn þar sem húsin stóðu sem fóru í snjóflóðinu 1885. Fyrir miðri mynd hægra megin við göngustíg eru líklega leifar bæjarins Neðra-Jaðars. Vinstra megin við stíginn eru steipt byrgi frá hernámsárunum.

Seyðisfjörður-2048-47

Hlutverk: Hlaða

Tegund: Heimild

Aðrar upplýsingar

Í Úttektarbók Seyðisfjarðarkaupstaðar frá 1903 er gerð úttekt á húsum í Firði. Þar eru, auk húsa sem voru á bæjarstæðinu, talin upp fjögur útihús. Hús nr. 5 (bls. 2) er „Hlaða: 6al. löng, 5al breið og 7al. há með súð og þilstafni., 4 sperrur, 8 stoðir, 2 bitar og ein hurð.“ Engar upplýsingar eru um hvar húsið stóð en það gæti verið ein þeirra tófta sem skráðar voru í Fjarðartúninu.

Seyðisfjörður-2048-48

Hlutverk: Fjánhús

Tegund: Heimild

Aðrar upplýsingar

Í Úttektarbók Seyðisfjarðarkaupstaðar frá 1903 er gerð úttekt á húsum í Firði. Þar eru, auk húsa sem voru á bæjarstæðinu, talin upp fjögur útihús. Hús nr. 6 (bls. 2) er „Fjánhús 19 feta langt og

10 feta breitt með garða tveim mæniásum og 8 stoðum og refti í.“ Engar upplýsingar eru um hvar húsið stóð en það gæti verið ein þeirra tófta sem skráðar voru í Fjarðartúninu.

Seyðisfjörður-2048-49

Hlutverk: Fjánhús

Tegund: Heimild

Aðrar upplýsingar

Í Úttektarbók Seyðisfjarðarkaupstaðar frá 1903 er gerð úttekt á húsum í Firði. Þar eru, auk húsa sem voru á bæjarstæðinu, talin upp fjögur útihús. Hús nr. 7 (bls. 2) er „Fjánhús 20 feta langt og 9 feta breitt, byggt á tveim mæniásum, með garða og raft á annarri hlið og súð á hinni.“ Engar frekari heimildir eru um hvar húsið var en mögulega er það önnur tveggja fjárhústófta [2048-14, 18] efst í Fjarðartúni sem eru hvað greinilegastar. Engar upplýsingar eru um hvar húsið stóð en það gæti verið ein þeirra tófta sem skráðar voru í Fjarðar túninu.

Seyðisfjörður-2048-50

Hlutverk: Hesthús

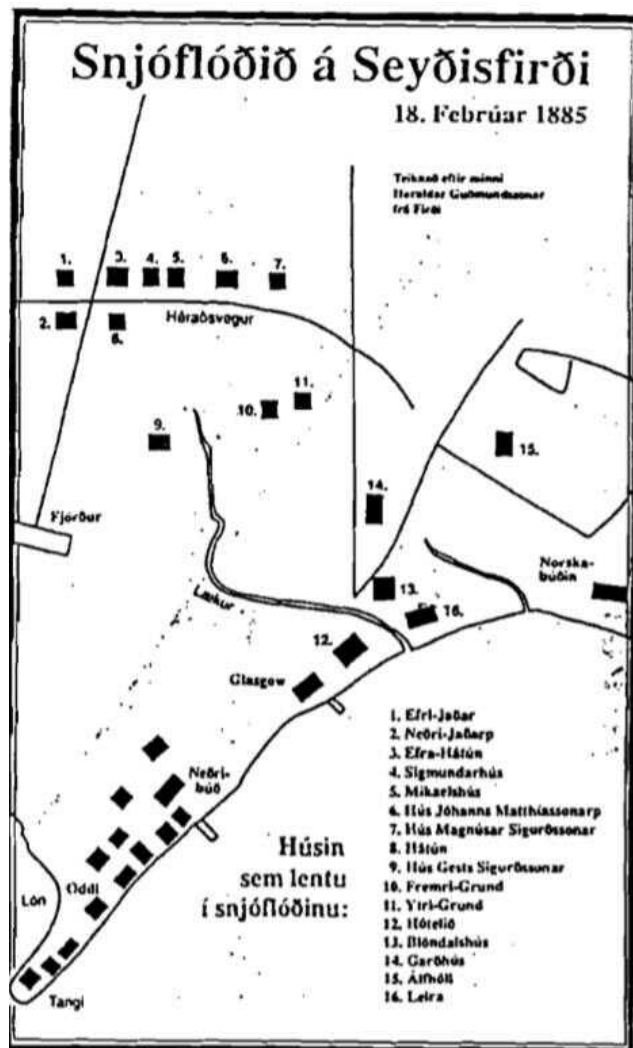
Tegund: Heimild

Aðrar upplýsingar

Í Úttektarbók Seyðisfjarðarkaupstaðar frá 1903 er gerð úttekt á húsum í Firði. Þar eru, auk húsa sem voru á bæjarstæðinu, talin upp fjögur útihús. Hús nr. 8 (bls. 2) er „Hesthús: 12 feta langt, 6 feta breitt, 21/2 al. Hátt með súð á röftum mænir ás og 2 stoðir.“ Engar upplýsingar eru um hvar húsið stóð en það gæti verið ein þeirra tófta sem skráðar voru í Fjarðar túninu.

Hús sem skemmdust eða hurfu í snjóflóði 1885

Árið 1955 ritaði Haraldur Guðmundsson frá Firði greinargerð með endurminningum sínum um snjóflóðið sem féll, er hann var barn að aldri, á byggðina í landi Fjarðar. Í greinargerðinni lýsir hann atburðinum og telur m.a. upp húsin sem hurfu eða skemmdust í flóðinu. Hann teiknaði einnig uppdrátt (sjá mynd 35) sem sýnir afstöðu húsanna og bæjarstæðis Fjarðar. Samkvæmt uppdrættinum voru ellefu hús í og við tún í Firði. Átta húsanna stóðu ofan túns, sitt hvoru megin þjóðbrautar. Ofan götu voru 6 hús, Efri Jaðar, Efra-Hátún, Sigmundarhús, Mikaelshús og hús Jóhanns Matthíassonar. Neðan götu stóðu Neðri-Jaðar og Hátún. Þrjú hús, hús Gests Sigurðssonar, Fremri- og Ytri-Grund voru svo nokkru neðan götunnar, norðan túns. Tvö húsanna, Efri- og Neðri-Jaðar voru á þeim hluta túns sem kallaðist Frampartur en hin húsin á svokölluðum Útparti.

Mynd 34. Uppdrátturinn er fenginn úr greinargerð Væðurstofunnar um hús á Seyðisfirði (bls.4) og er gerður eftir teikningu Haraldar Guðmundssonar. Línan sem liggur beint upp frá bæjarhólnum skiptir upp túninu í Frampart, vinstra megin línu, og Útpart, hægra megin.

Þrátt fyrir afstöðumyndina er erfitt að

staðsetja húsin með viðunandi nákvæmni þar sem lítil ummerki er nú að finna um byggðina. Annars vegar helgast það af því að hús hafa verið byggð ofan í tóftirnar, en hinsvegar mun grjót einnig hafa verið fjarlægð úr veggheðslum til endurnýtingar á fyrri hluta 20. aldar. Húsin eru því skráð sem heimild en þó er þess freistað að áætla hvar þau gætu hafa staðið miðað við uppdrátt Haraldar og þær minjar sem fundust við vettvangsskráningu 2019. Staðsetningum ber að taka með fyrirvara.

Seyðisfjörður-2048-51

Sérheiti: Neðri-Jaðar

Hlutverk: Híbýli

Tegund: Heimild

Staðhættir

Neðri-Jaðar (nr. 2 á uppdrætti) stóð á Framparti, neðan vegar.

Lýsing

Nákvæm staðsetning er óviss en miðað við afstöðu á uppdrættinum, gæti það hafa staðið á svipuðum stað og tóft [2048-18].

Aðrar upplýsingar

Í greinargerð Haraldar Guðmundssonar frá Firði (bls. 2) kemur fram að panelþil í stafninum hafi sprungið og skúr utan við húsið hafi eyðilagst.

Seyðisfjörður-2048-52

Sérheiti: Efra-Hátún

Hlutverk: Híbýli

Tegund: Heimild

Staðhættir

Efra-Hátún (nr. 3 á uppdrætti) stóð á Útparti, ofan vegar.

Lýsing

Nákvæm staðsetning er óviss en miðað við afstöðu á uppdrættinum, gæti það hafa staðið þar sem tóft [2048]-14 er.

Aðrar upplýsingar

Í greinargerð Haraldar Guðmundssonar frá Firði (bls. 3) segir að Efra-Hátún hafi skemmst í flóðinu.

Seyðisfjörður-2048-53

Sérheiti: Sigmundarhús

Hlutverk: Híbýli

Tegund: Heimild

Sigmundarhús (nr. 4 á uppdrætti) stóð á Útparti, ofan vegar og utan Efra-Hátúns (3).

Lýsing

Óvíst er hvar húsið stóð en miðað við uppdrátt og lýsingu Haraldar gæti það hafa staðið á svipuðum slóðum og tóftir [2048-12 og 13].

Aðrar upplýsingar

Í greinargerð Haraldar Guðmundssonar frá Firði (bls. 3) segir að farið hafi ofan af húsi Sigmundar Matthíassonar en fólk bjargast.

Seyðisfjörður-2048-54

Sérheiti: Mikaelshús

Hlutverk: Híbýli

Tegund: Heimild

Staðhættir

Mikaelshús (nr. 5 á uppdrætti) stóð á Útparti, ofan vegar og utan við Sigmundarhús (4).

Lýsing

Óvíst er hvar húsið stóð en miðað við uppdrátt og lýsingu Haraldar gæti það hafa staðið á svipuðum slóðum og tóftir [2048-12 og 13].

Aðrar upplýsingar

Í greinargerð Haraldar Guðmundssonar frá Firði (bls. 3) segir að snjór hafi farið yfir Mikaelshús en aðeins rörið á eldavélinni hafi brotnað.

Seyðisfjörður-2048-55

Sérheiti: Hús Jóhanns Matthíassonar

Hlutverk: Híbýli

Tegund: Heimild

Staðhættir

Hús Jóhanns Matthíassonar (nr. 6 á uppdrætti) stóð á Útparti, ofan vegar og nokkuð utan við fyrrnefnd hús.

Lýsing

Staðsetning þessa húss er ekki þekkt.

Aðrar upplýsingar

Í greinargerð Haraldar Guðmundssonar frá Firði (bls. 3) segir að hús Jóhanns Matthíassonar hafi skemmst í flóðinu.

Seyðisfjörður-2048-56

Sérheiti: Hús Magnúsar Sigurðssonar

Hlutverk: Híbýli

Tegund: Heimild

Staðhættir

Hús Magnúsar Sigurðssonar (nr. 7 á uppdrætti) stóð á Útparti, ofan vegar og utan við hús Jóhanns Matthíassonar (6).

Mynd 35. Horft til austurs í átt að bæjarstæði Fjarðar, yfir svæðið sem varð illa úti í snjóflóðinu 1885. Í forgrunni má sjá óljós veggjabrot sem gætu verið leifar húsgrunna sem grjót hefur verið tekið úr.

Lýsing

Staðsetning þessa húss er ekki þekkt.

Aðrar upplýsingar

Í greinargerð Haraldar Guðmundssonar frá Firði (bls. 3) segir að hús Magnúsar Sigurðssonar hafi skemmst í flóðinu.

Seyðisfjörður-2048-57

Sérheiti: Hátún

Hlutverk: Híbýli

Tegund: Heimild

Staðhættir

Hátún (nr. 8 á uppdrætti) stóð á Útparti, utan við Neðri-Jaðar (nr. 2).

Lýsing

Nákvæm staðsetning er ekki þekkt en miðað við afstöðu húsa á uppdrættinum, gæti húsið hafa staðið þar sem hleðsla [2048-15] er.

Aðrar upplýsingar

Í greinargerð Haraldar Guðmundssonar frá Firði (bls. 2) segir að Hátún hafi skemmst í flóðinu.

Seyðisfjörður-2048-58

Sérheiti: Fremri-Grund

Hlutverk: Híbýli

Tegund: Heimild

Staðhættir

Húsin Fremri- (nr. 10) og Ytri-Grund (nr. 11) voru á Útparti og töluvert utar og neðar en fyrrnefnd hús.

Lýsing

Ekki er vitað hvar þessi hús stóðu og erfitt að gera sér grein fyrir því, út frá þeim minjum sem skráðar voru á vettvangi.

Aðrar upplýsingar

Í greinargerð Haraldar Guðmundssonar frá Firði (bls. 3) segir að báðir Grundarbæirnir hafi skemmst í flóðinu.

Seyðisfjörður-2048-59

Sérheiti: Ytri-Grund

Hlutverk: Híbýli

Tegund: Heimild

Húsin Fremri- (nr. 10) og Ytri-Grund (nr. 11) voru á Útpari og töluvert utar og neðar en fyrrnefnd hús.

Lýsing

Ekki er vitað hvar þessi hús stóðu og erfitt að gera sér grein fyrir því, út frá þeim minjum sem skráðar voru á vettvangi.

Aðrar upplýsingar

Í greinargerð Haraldar Guðmundssonar frá Firði (bls. 3) segir að báðir Grundarbæirnir hafi skemmst í flóðinu.

Seyðisfjörður-2048-60

Hlutverk: Skúr

Tegund: Heimild

Staðhættir

Neðri-Jaðar (nr. 2 á uppdrætti) stóð á Framparti, neðan vegar og í minningum Haraldar Guðmundssonar (bls. 2) getur hann þess að skúr hafi staðið utan við húsið.

Lýsing

Ekki er vitað hvar skúrin stóð nákvæmlega.

Aðrar upplýsingar

Í greinargerð Haraldar Guðmundssonar frá Firði (bls. 2) kemur fram að panelþil í stafninum hafi sprungið og skúr utan við húsið hafi eyðilagst.

Seyðisfjörður-2048-61

Hlutverk: Hesthús

Tegund: Heimild

Staðhættir

Húsin Fremri- (nr. 10) og Ytri-Grund (nr. 11) voru á Útparti og töluvert utar og neðar en fyrrnefnd hús. Í greinargerð Haraldar Guðmundssonar er þess getið að ábúandi á Ytri-Grund hafi látist þegar hann var að gefa hesti sínum.

Lýsing

Ekki er vitað hvar hesthúsið stóð en líklegt verður að teljast að það hafi verið nálægt bæ.

Samantekt

Fornleifaskráningin náði yfir fyrirhugað framkvæmdasvæði vegna byggingar þriggja snjóflóðavarnagarða á Seyðisfirði. Minjar sem skráðar voru innan framkvæmdasvæðisins voru alls 61 og eru nánari upplýsingar um þær að finna í töflu aftast í skýrslunni. Þar af eru 10 minjar sem ekki eru aldursfriðaðar en eru skráðar vegna heimildagildis þeirra um veru hernámsliðs á Seyðisfirði og 20. aldar landnotkun í kaupstaðarlandinu. Tíu minjanna eru skráðar úr ritheimildum og eru horfnar eða staðsetning ekki þekkt. Sumar þeirra eiga þó líklega við einhverjar tóftanna sem fundust við vettvangsskráninguna.

Flestar minjanna eru nyrst á framkvæmdasvæðinu, í brekkunum og fjallinu ofan við gamla bæjarstæðið í Firði [2048-1]. Um er að ræða híbýli og landbúnaðarminjar frá 18.-20. öld [2048-2-22], s.s. útihús [2048-2, 13-15, 23-24, 26], matjurtagarða [2048-7-8], grjóthleðslu [2048-9] og steyptan brunn [2048-4]. Utan túns, syðst í landi jarðarinnar eru svo tóftir tveggja stekkja [2048-29, 46], mögulegra kvía [2048-31], sundlaugar [2048-27] og búningsklefa [2048-28] auk matjurtagarða [2048-40, 42] og myllutóftar [2048-30].

Sjö herminjar voru skráðar innan framkvæmdasvæðis [2048-34-40]. Flestar þeirra eru ofan við túnið í Firði. Þar er að finna steipt byrgi og leifar af byssuhreiðri en sunnar á rannsóknarsvæðinu eru leifar tveggja niðurgrafinna skotbyrgja. Þessar minjar eru aðeins hluti herminja í landareign Fjarðar, en töluvert af minjum er að finna á svokölluðum Réttarhólum og svæðinu sunnan þeirra. Þær eru hinsvegar utan áætlaðs framkvæmdasvæðis.

Minjar sem ekki voru staðsettar voru túngarður [2048-33] og leifar kirkju/kirkjugarðs [2048-25]. Auk þess eru heimildir um nokkur útihús [2048-47-50] sem tilheyrðu Firði árið 1903 en ekki er vitað hvar þau stóðu. Í brekkunni norðvestan við gamla bæjarstæðið í Firði hafði, á síðari hluta 19. aldar, myndast vísir að þorpi sem varð illa úti í snjóflóði árið 1885. Eftir flóðið lagðist þessi byggð af. Ellefu húsanna hafa staðið innan framkvæmdasvæðisins [2048-3, 51-61]. Við skráninguna 2019 voru hinsvegar einu minjarnar sem með vissu var hægt að tengja við þessa byggð leifar bæjartóftar [2048-3], líklega hús Gests Sigurðssonar.

Tvennar götur [2048-44 og 45] liggja innan svæðis. Önnur sést aðeins á stuttum kafla neðan Réttarhóla en hin liggur frá norðri til suðurs eftir öllu skráningarsvæðinu. Hún gæti, a.m.k. að hluta, verið Héraðsvegur sá er Haraldur Guðmundsson nefnir í greinargerð.

Minjagildi, hættumat og tillögur að mótvægisáðgerðum

Gamli bærinn í Firði er horfinn af yfirborði og seinni tíma byggingaframkvæmdir og túnsléttun hafa haft áhrif á menningarminjar í nágrenni hans. Enn er þó eftir hluti bæjarhóls og nokkur fjöldi minja í heimatúninu og nágrenni þess. Má þar telja leifar útihúsa frá Firði, leifar húsa sem skemmdust í snjóflóði 1885, yngri minjar um 20. aldar búskap og matjurtarækt í kaupstaðarlandinu auk minja frá veru hersins á stríðsárunum. Fáar minjar frá elstu tíð eru enn sýnilegar en eldri mannvirki kunna að leynast neðanjarðar eða undir yngri minjum. Á svæðinu er því að finna fjölbreyttar minjar sem enn eru vel sýnilegar og mynda áhugaverða minjaheild. Minjagildi svæðisins telst því hátt.

Ljóst er að framkvæmdir við væntanlegar snjóflóðavarnir koma til með að hafa mikil áhrif á minjar í landi Fjarðar. Við mat á hættu er hér stuðst við útlínur framkvæmdasvæðis eins og það var í gögnum frá EFLU verkfræðistofu. Allar minjar innan og á útmörkum framkvæmdasvæðisins teljast í mikilli hættu og munu að hluta eða öllu leyti hverfa við framkvæmdirnar. Nokkur fjöldi minja er skammt utan útmarkanna og í nálægð við framkvæmdasvæðið og fylgja uppmælingar þeirra á meðfylgjandi minjakorti (korti 3) en þeim eru annars ekki gerð frekari skil í skýrslunni. Við framkvæmdir er nauðsynlegt að merkja vel útmörk framkvæmdasvæðisins í nágrenni minja til að þær verði ekki fyrir hnjaski.

Tafla 1. Minjar sem rannsakaðar voru 1998 og mótvægisáðgerðir sem þá voru gerðar tillögur um.

Númer í skýrslu 1998	Nr. í þessari skýrslu	Aldur og gerð minja	Tillögur að mótvægisáðgerðum
S-1	2048-1	Bæjarstæði frá 9.-10. öld fram um 1900	Heildaruppgröftur
S-2	2048-2	Útihús, ekki eldri en frá síðari hluta 19. aldar	Engar
S-3	2048-43	Ruslagryfja frá hernámsárunum	Engar
S-4	2048-3	Bær frá 19. öld. Mögulega eldri minjar undir	Könnunarskurðir
S-5	2048-3	Rótaður jarðvegur, mögulegur matjurtagarður frá 19. öld	Engar
S-6	2048-24	Útihús frá síðari hluta 19. aldar en eldri minjar undir	Heildaruppgröftur
S-7	2048-24	Fornt mannvirki, mögulega frá elstu byggð í Firði	Heildaruppgröftur
S-8	ekki tóft	Engin mannvist í kjarna	Engar
S-9	ekki tóft	Óvíst hvort um mannvirki var að ræða	Engar
S-10	2048-31	Engin mannvist fannst í skurði	Engar
S-11	Utan svæðis	Engin mannvist í kjarna	Engar

Árið 1998 fór fram könnunarrannsókn á minjum á bæjarhóli og nokkrum minjum í nágrenni hans vegna snjóflóðavarna sem þá voru fyrirhugaðar (sjá töflu 1). Það liggja því fyrir

upplýsingar um aldur og gerð nokkurra minja.²¹ Skurðir 2, 3, 4, 8, 9, 10, 11 og 12 geta talist fullnaðarrannsóknir minjanna sem þeir voru teknir í, en skurðir 1, 5 og 7 gefa tilefni til ítarlegri rannsókna. Segja má að mótvægisáðgerðir sem tilgreindar eru í skýrslu Guðmundar Ólafssonar eigi enn við og eru þær ítrekaðar hér. Oft duga borkjarnarannsóknir og könnunarskurðir til að greina aldur og gerð minja, en þar sem að vísbendingar eru um eldri og/eða flóknari minjar getur þurft að grípa til ítarlegri rannsókna. Minjastofnun Íslands tekur endanlega ákvörðun um hvaða mótvægisáðgerða skuli gripið til og eru tillögur hér því einungis leiðbeinandi.

Bæjarhóll Fjarðar [2048-1]

Útlínur framkvæmdasvæðis ná að einhverju leyti yfir vestasta hluta gamla bæjarhólsins. Samkvæmt tölvugerðri teikningu í frumathugunarskýrslu frá 2018 (bls. 55) sést einnig að útmörk svokallaðs Fjarðargarðs verða mjög nærri gamla bæjarhólnum og Fjarðatorfunni. Árið 1998 var tekinn könnunarskurður í bæjarhólinn og kom í ljós byggð þar allt frá 9 öld.

Tillögur til mótvægisáðgerða

Rannsóknin 1998 sýndi að fornar mannvistarleifar eru vestarlega í bæjarhólnum, í og við suðurmörk Fjarðargarðs. Að því gefnu að ekki sé hægt að færa til mörk framkvæmdasvæðis þyrfti að rannsaka með heildaruppgreftri a.m.k. þann hluta hólsins sem nær inn á áhrifasvæði framkvæmdanna.

Kirkja- og kirkjugarður [2048-25]

Heimildir eru um kirkju og kirkjugarð í Firði en ekki er vitað hvar þau lágu. Kirkjur stóðu jafnan nærri bæ og þeirra minja er því að vænta í næsta nágrenni bæjarhólsins. Í skýrslu sinni frá 1998 getur Guðmundur Ólafsson sér þess til að kirkjan kunni að hafa staðið norðan við bæjarhólinn þar sem nú er byggð að hluta. Í skráningarskýrslu Bjarka Borgþórssonar og Ólafs Arnar Péturssonar frá 2009 (bls. 107) hafa þeir eftir heimildamanni að talið hafi verið að kirkjan stæði ofan við húsið Fjörð 7, en sé það rétt hefur hún líklega verið sunnan bæjarhólsins.

Tillögur að mótvægisáðgerðum

Útmörk framkvæmdasvæðis liggja rétt 12m vestan við húsið Fjörð 7 og um 30m vestan nyrstu húsa á Fjarðatorfunni. Það eru því nokkrar líkur á að kirkja og garður gætu legið innan framkvæmdasvæðis. Því þyrfti að taka könnunarskurði eða opna stærra svæði í nágrenni bæjarhóls til að freista þess að finna þær minjar.

²¹ Nánari lýsingu er að finna í rannsóknarskýrslu Guðmundar Ólafssonar frá 1998 sem finna má á veffanginu: <https://www.thjodminjasafn.is/media/rannsoknir/1998-4-Frumrannsokn-a-minjum-a-Seydisfirdi-vegna-fyrirhugadra-snjoflodavarna.pdf>.

Forn tóft í túni [2048-24]

Við rannsókn Guðmundar Ólafssonar 1998 var staðfestur hár aldur jarðlægra minja undir yngri tóft í sunnanverðu túninu.

Tillögur að mótvægisáðgerðum

Gera þarf nákvæmari fornleifarannsókn á aldri, útmörkum og gerð þessarar tóftar, annað hvort í formi könnunarskurða eða heildaruppgrftar. Tún hafa verið vésléttuð í námunda við bæjarhól Fjarðarbæjarins og má reikna með að minjar geti leynst þar neðanjarðar. Gera þyrfti kerfisbundna borkjarnarannsókn í gamla heimatúninu til að kanna það nánar.

Myllutóft [2048-30]

Efst við Mylluholtsmýri eru leifar gamallar kornmyllu frá 18. eða 19. öld sem mun, að óbreyttu, hverfa við framkvæmdir (sjá úmörk Bakkagarðs á bls. 55 í frummatsskýrslu).

Tillögur að mótvægisáðgerðum

Myllan er orðin nokkuð jarðsokkin og veggir hrundir. Þar sem tóftin mun hverfa við framkvæmdir þyrfti að gera heildarkönnuna á tóftinni til að ákvarða nánar aldur, stærð hennar og gerð.

Bæjartóftir norðvestan Fjarðar [2048-3]

Ónefndar bæjartóftir liggja frammi á brekkubrún um 100m norðvestan bæjarhóls í Firði. Þessar bæjarleifar eru innan útmarka framkvæmdasvæðis og koma því að líkindum til með að hverfa að fullu. Samkvæmt korti sem teiknað var eftir endurminningum Haraldar Guðmundssonar kunna þarna að vera leifar bæjar Gests Sigurðssonar sem eyðilagðist í snjóflóðinu 1885. Það verður þó ekki fullýrt. Samkvæmt könnunarskurði sem Guðmundur Ólafsson tók í bæjarstæðið 1998 eru þær minjar sem sjást á yfirborði leifar 19. aldar bæjar. Undir honum komu þó í ljós ummerki um eldri minjar, mögulega frá 17.-18. öld.

Tillögur að mótvægisáðgerðum

Gera þyrfti frekari stærri könnunarrannsókn á leifum bæjarins til að ákvarða frekar gerð hans og aldur og eðli minja sem kunna að liggja undir honum.

Aðrar minjar

Á síðari hluta 19. aldar fjölgaði íbúum Seyðisfjarðar og þá reis nokkur fjöldi húsa og þurrabúða. Dálítið þorp hafði þá myndast í og við túnjaðar í Firði en húsin hurfu eða skemmdust í snjóflóðinu 1885. Þessum híbýlum hafa vísast fylgt útihús einhverskonar, skúrar og aðrar

byggingar. Nákvæm lega þessarra húsa er ekki þekkt. Þrjár tóftir [2048-14,15 og 18] gætu verið á svipuðum slóðum og húsin Neðri-Jaðar, Hátún og Efra-Hátún voru.

Tillögur að mótvægisáðgerðum

Þar sem mjög jarðgrunnt er á svæðinu auk þess sem grjót mun hafa verið fjarlægt úr rústunum er ekki að vænta að frekari fornleifarannsóknir bæti miklu við yfirborðsskráningu. Þar mætti þó gera einfaldar borkjarnarannsóknir til að kanna hvort einhver ummerki um mannabústaði finnist.

Niðurlag

Ef sýnt þykir að fjarlægja eða hylja þurfi fornleifar vegna framkvæmdanna, ber skv. 21 grein laga um menningarminjar (nr. 80 frá 2012), að sækja um það til Minjastofnunar Íslands sem fer með stjórnsýslu menningarminja. Minjastofnun ákveður hvort og til hvernig mótvægisáðgerða skuli gripið. Hafa ber í huga að fornleifar kunna að leynast neðanjarðar þó svo að þær séu horfnar af yfirborði. Komi áður óþekktar minjar í ljós við framkvæmdir ber þegar að stöðva framkvæmdirnar og tilkynna fundinn til Minjastofnunar.

Heimildaskrá

Guðmundur Ólafsson (1998). *Frumrannsókn á minjum á Seyðisfirði. Vegna fyrirhugaðra snjóflóðavarna. Dagana 7.-12. júní 1998*. Reykjavík: Fornleifadeild Þjóðminjasafns Íslands.

Harpa Grímsdóttir (1997). *Byggingarár húsa á Seyðisfirði. Greinargerð*. VÍ-G97016-ÚR12. Reykjavík: Veðurstofa Íslands.

Hjalti Þórisson (1996). Horft af bæjarbrún, af forsögu kaupstaðarlands Seyðisfjarðar. *Saga*, tbl. 34: bls. 372-375.

Jarðatal á Íslandi 1847. Gefið út af J. Johnsen. J. Johnsen: Kaupmannahöfn

Íslenskt Fornbréfasafn. X. bindi, 1169-1542. Hið íslenska bókmenntafélag: Reykjavík, 1911-1921.

Kristján Róbertsson (1995). *Byggðarsaga Seyðisfjarðar*. Seyðisfjörður: Seyðisfjarðarbær.

Íslensk fornrit I. Íslendingasaga og Landnáma. Jakob Benediktsson gaf út. Reykjavík: Hið íslenska fornritafélag, 1968.

Ný jarðabók fyrir Ísland 1861. Kaupmannahöfn: Jarðabókaútgáfan, 1861.

Snjóflóðavarnir á Seyðisfirði. Aldan og Bakkahverfi – annar áfangi. Frumathugun. Reykjavík: Efla verkfræðistofa.

Sveinn Nielsson (1949). *Prestatal og prófaste á Íslandi. I. bindi (2. útg)*. Björn Magnússon sá um útgáfu. Reykjavík: Hið íslenska bókmenntafélag, 1949-1951.

Sveitir og jarðir í Múlapingi. 2. bindi. Ritstj. Ármann Halldórsson. Egilsstaðir: Búnaðarsamband Austurlands, 1975.

Þóra Guðmundsdóttir (1995). *Húsasaga Seyðisfjarðarkaupstaðar*. Seyðisfjörður: Safnastofnun Austurlands.

Manntalsvefur Þjóðskjalasafns Íslands. Aðgengilegur á: [http://manntal.is/leit/-itarleit=\(leitarord=;heimili=fj%C3%B6r%C3%B0ur;sysla=Nor%C3%B0ur-M%C3%BAlas-%C3%BDsla;sokn=Dvergasteinss%C3%B3kn;stada=null;aldur=null;kyn=null\)/1703,1816,-1835,1840,1845,1850,1855,1860,1870,1880,1890,1901,1910,1920/3/1880](http://manntal.is/leit/-itarleit=(leitarord=;heimili=fj%C3%B6r%C3%B0ur;sysla=Nor%C3%B0ur-M%C3%BAlas-%C3%BDsla;sokn=Dvergasteinss%C3%B3kn;stada=null;aldur=null;kyn=null)/1703,1816,-1835,1840,1845,1850,1855,1860,1870,1880,1890,1901,1910,1920/3/1880). Skoðaður þann 12.08.2019.

Óprentaðar heimildir

Örnefnaskrá Fjarðar, Jón Jónsson skráði 1943. Örnefnastofnun Íslands.

Óútgefnar heimildir

Haraldur Guðmundsson frá Firði, óprentuð greinargerð frá 1955.

Úttektarbók Seyðisfjarðarkaupstaðar 1903-1909. Héraðsskjalasafn Austfirðinga.

Fylgiskjöl

Heildarlisti yfir fornleifar - 2048

Númer	Sérheiti	Hlutverk	Tegund	Aldur frá	Aldur til	Ástand	Hættumat	Hættuorsök	Austun	Norðun
2048-1	Fjörður	bæjarhóll, híbýli	hóll	900	1906	vel greinanleg	mikil hættu	framkvæmda	732607	538352
2048-2		útihús	tóft	1700	1920	greinanleg	mikil hættu	framkvæmda	732641	538430
2048-3		híbýli	tóft	1700	1920	greinanleg	mikil hættu	framkvæmda	732641	538430
2048-4		vatnsból	hóll, steinsteypa	1800	1950	vel greinanleg	mikil hættu	framkvæmda	732624	538472
2048-5		óþekkt	tóft	1000	1850	vel greinanleg	mikil hættu	framkvæmda	732564	538480
2048-6		óþekkt	tóft	1000	1850	vel greinanleg	mikil hættu	framkvæmda	732558	538491
2048-7		matjurtagarður	garðlag	1860	1950	vel greinanleg	mikil hættu	framkvæmda	732514	538515
2048-8		matjurtagarður	garðlag	1860	1950	vel greinanleg	mikil hættu	framkvæmda	732488	538482
2048-9		óþekkt	hleðsla, niðurgröftur	800	1930	vel greinanleg	mikil hættu	framkvæmda	732454	538521
2048-10		óþekkt	tóft, náttúrulegt	800	1900	greinanleg	mikil hættu	framkvæmda	732454	538521
2048-11		óþekkt	tóft	1700	1930	vel greinanleg	mikil hættu	framkvæmda	732508	538423
2048-12		óþekkt	tóft	800	1900	greinanleg	mikil hættu	framkvæmda	732551	538427
2048-13		úithús	tóft	1700	1950	vel greinanleg	mikil hættu	framkvæmda	732554	538419
2048-14		fjárhús	tóft	1700	1980	vel greinanleg	mikil hættu	framkvæmda	732561	538399
2048-15		óþekkt	hleðsla, tóft?	1700	1950	greinanleg	mikil hættu	framkvæmda	732572	538398
2048-16		óþekkt, matjurtagarður	hleðsla	1800	1950	greinanleg	mikil hættu	framkvæmda	732572	538388
2048-17		óþekkt	garðlag	1700	1950	vel greinanleg	mikil hættu	framkvæmda	732588	538423
2048-18		fjárhús	tóft	1800	1950	vel greinanleg	mikil hættu	framkvæmda	732572	538388
2048-19		óþekkt	hleðsla	1800	1950	greinanleg	mikil hættu	framkvæmda	732572	538388
2048-20		óþekkt, kofi	tóft	1700	1900	greinanleg	mikil hættu	framkvæmda	732557	538379
2048-21		óþekkt	tóft	1700	1900	vel greinanleg	mikil hættu	framkvæmda	732545	538369
2048-22		óþekkt, úithús	tóft	1800	1900	greinanleg	mikil hættu	framkvæmda	732624	538472
2048-23		óþekkt, úithús	tóft	1500	1900	vel greinanleg	mikil hættu	framkvæmda	732572	538237
2048-24		óþekkt, útihús	tóft	800	1900	greinanleg	mikil hættu	framkvæmda	732603	538242
2048-25		kirkjugarður	heimild	1000	1600	ómetið*				
2048-26		fjárhús	tóft	1925	1970	vel greinanleg	mikil hættu	framkvæmda	732406	537751
2048-27		sundlaug	garðlag	1900	1950	vel greinanleg	mikil hættu	framkvæmda	732406	537751
2048-28		búningsklefi	tóft	1900	1950	vel greinanleg	mikil hættu	framkvæmda	732406	537751
2048-29		stekkur	tóft	1800	1900	greinanleg	mikil hættu	framkvæmda	732406	537751
2048-30		mylla	tóft, niðurgröftur	1800	1900	vel greinanleg	mikil hættu	framkvæmda	732406	537751
2048-31		óþekkt	tóft	1900	1900	vel greinanleg	mikil hættu	framkvæmda	732406	537751
2048-32	Kvíar?	kvíar?	tóft	1800	1900	vel greinanleg	mikil hættu	framkvæmda	732406	537751

Heildarlisti yfir fornleifar - 2048

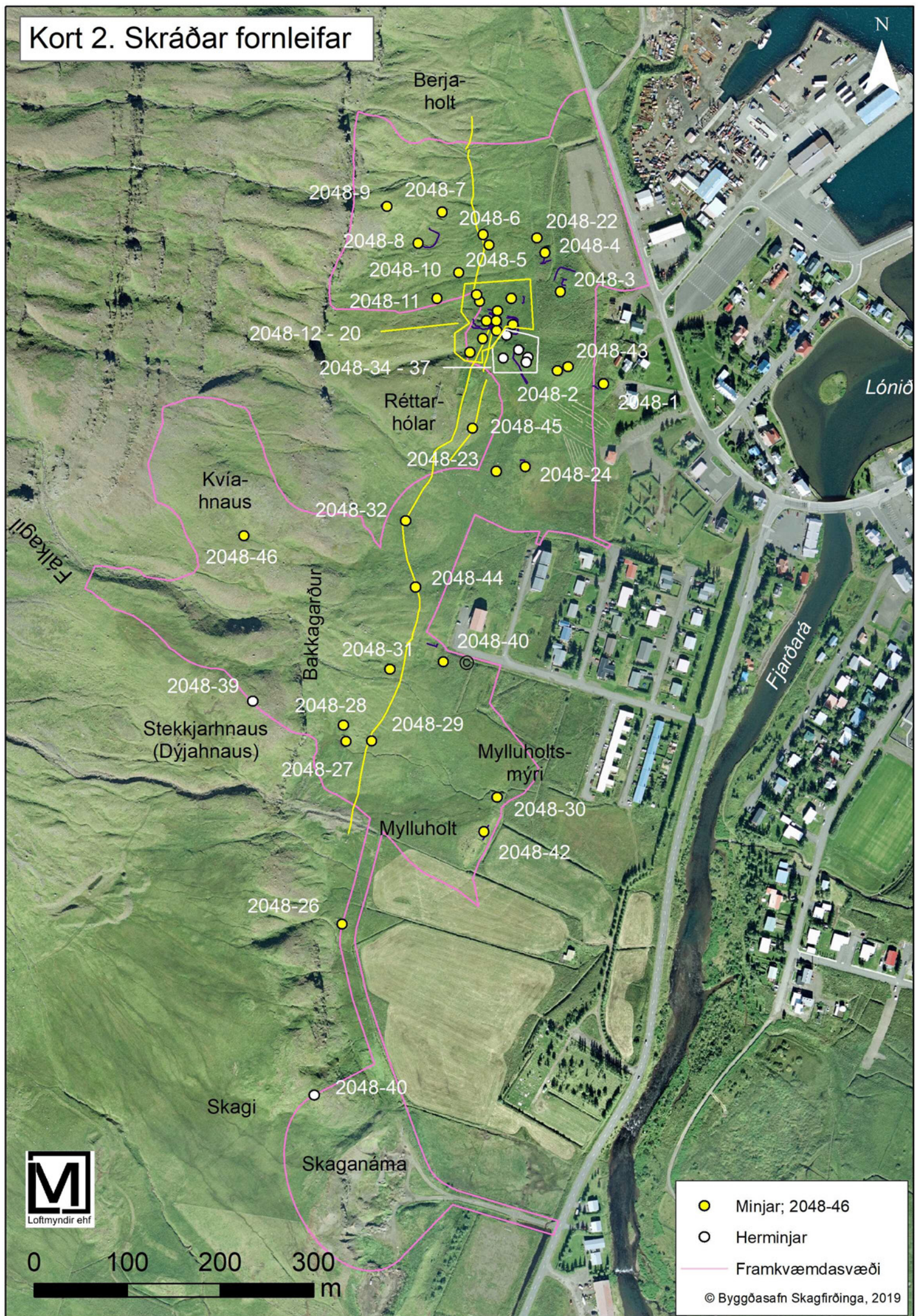
Númer	Sérheiti	Hlutverk	Tegund	Aldur frá	Aldur til	Ástand	Hættumat	Hættuorsök	Austun	Norðun
2048-33		túngarður	heimild	1500	1900	ómetið*				
2048-34		óþekkt, byrgi	steinsteypa	1939	1960	greinanleg	mikil hættu	framkvæmda	732605	538359
2048-35		óþekkt, byrgi	steinsteypa, niðurgröftur	1930	1950	vel greinanleg	mikil hættu	framkvæmda	732596	538367
2048-36		byssuhreiður	hleðsla, járnstöng	1939	1945	vel greinanleg	mikil hættu	framkvæmda	732579	538358
2048-37		óþekkt, byrgi	steinsteypa	1939	1945	vel greinanleg	mikil hættu	framkvæmda	732583	538383
2048-38		óþekkt	þúst	800	1900	illgreinanleg	mikil hættu	framkvæmda	732600	538352
2048-39		skotbyrgi	niðurgröftur	1940	1960	vel greinanleg	mikil hættu	framkvæmda	732406	537751
2048-40		skotbyrgi	niðurgröftur	1940	1960	vel greinanleg	mikil hættu	framkvæmda	732406	537751
2048-41		matjurtagarður	niðurgröftur, hleðsla	1930	1970	vel greinanleg	mikil hættu	framkvæmda	732406	537751
2048-42	Félagsgarðar	matjurtagarður	niðurgröftur, hleðsla	1920	1970	vel greinanleg	mikil hættu	framkvæmda	732406	537751
2048-43		ruslagryfja	dæld	1900	1950	greinanleg	mikil hættu	framkvæmda	732641	538430
2048-44		leið	gata	1000	1930	vel greinanleg	mikil hættu	framkvæmda	732406	537751
2048-45		leið	gata	1000	1930	vel greinanleg	mikil hættu	framkvæmda	732406	537751
2048-46		stekkur	tóft	1500	1900	vel greinanleg	mikil hættu	framkvæmda	732301	538167
2048-47		hlaða	heimild	1800	1903	ómetið*				
2048-48		fjárhús	heimild	1800	1903	ómetið*				
2048-49		fjárhús	heimild	1800	1903	ómetið*				
2048-50		hesthús	heimild	1800	1903	ómetið*				
2048-51	Neðri-Jaðar	híbyli	heimild	1800	1885	ómetið*				
2048-52	Efra-Hátún	híbyli	heimild	1800	1885	ómetið*				
2048-53	Sigmundarhús	híbyli	heimild	1800	1885	ómetið*				
2048-54	Mikaelshús	híbyli	heimild	1800	1885	ómetið*				
2048-55	Hús Jóhanns Matthíassonar	híbyli	heimild	1800	1885	ómetið*				
2048-56	Hús Magnúsar Sigurðssonar	híbyli	heimild	1800	1885	ómetið*				
2048-57	Hátún	híbyli	heimild	1800	1885	ómetið*				
2048-58	Fremri-Grund	híbyli	heimild	1800	1885	ómetið*				
2048-59	Ytri-Grund	híbyli	heimild	1800	1885	ómetið*				
2048-60		skúr	heimild	1800	1885	ómetið*				
2048-61		hesthús	heimild	1800	1885	ómetið*				

*Nákvæm staðsetning ekki þekkt og ekki hægt að fullyrða hvort um er að ræða einhverjar þeirra tófta eða hleðslna sem skráðar voru 2019. Minjarnar gætu einnig verið horfnar af yfirborði.

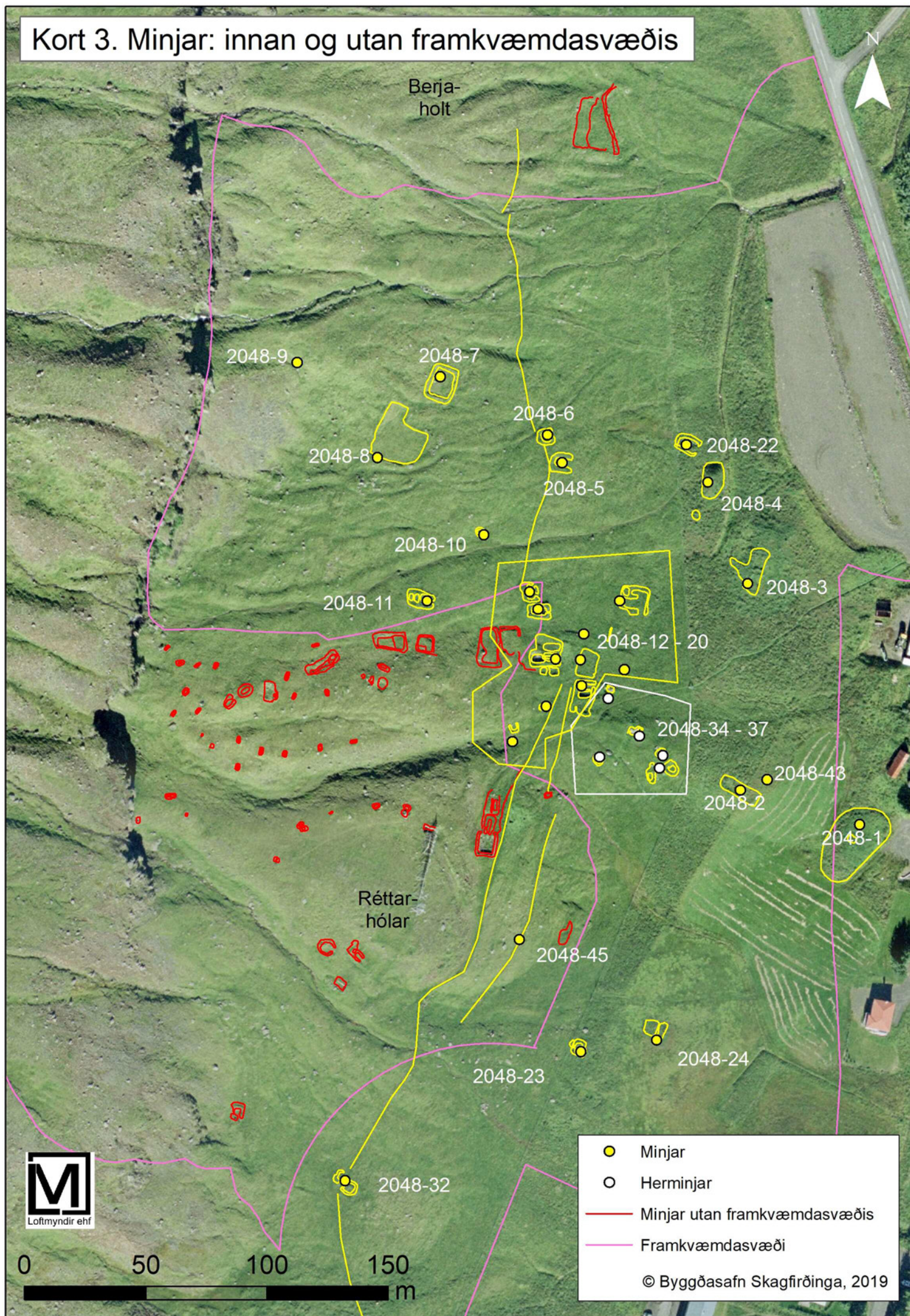
Kort 1. Yfirlitsmynd af skráningarsvæðinu

Kort 2. Skráðar fornleifar

Kort 3. Minjar: innan og utan framkvæmdasvæðis

Kort 4. Minjar í og við tún

